

Moderniserad konkurrensövervakning

Sammanfattning

Utskottet tillstyrker de förslag om moderniserad konkurrensövervakning som läggs fram i proposition 2003/04:80. Förslagen grundar sig på en ny EG-förordning om tillämpning av konkurrensreglerna, som börjar gälla den 1 maj 2004, samtidigt som de nya medlemsstaterna träder in i EU. Syftet med de nya reglerna är att effektivisera tillämpningen av EG:s konkurrensregler och möjliggöra en förstärkt övervakning av allvarigare konkurrensbegränsningar såsom karteller. EU-reformen innebär bl.a. att EG-kommissionen och alla nationella konkurrensmyndigheter inom EU kommer att samarbeta inom ett nätverk. Genom detta samarbete kommer hanteringen av EU-ärenden i större utsträckning än för närvarande att delegeras till nationella konkurrensmyndigheter och domstolar.

Den svenska konkurrenslagen skall även framöver kunna tillämpas parallellt med EG:s konkurrensregler. Systemet med förhandsbesked – individuella undantag och icke-ingripandebesked – skall, efter mönster från EG-rätten, avvecklas. I stället skall det gälla ett generellt undantag i konkurrenslagen, och det är företagens ansvar att bedöma om deras avtal är förenliga med konkurrensreglerna. Systemet med de svenska gruppundantagen skall dock bibehållas tills vidare. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2004. I en reservation (m, fp, kd, c) välkomnas moderniseringen av tillämpningen av konkurrenslagstiftningen, samtidigt som vissa synpunkter framförs. Det rör sig om rättssäkerhet vid undersökningar hos företag och om Konkurrensverkets service till företagen. När det gäller frågan om rättssäkerhet utgår utskottet från att regeringen följer utvecklingen och vidtar de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa rättssäkerheten.

I betänkandet behandlas även motionsyrkanden rörande konkurrenspolitikens inriktning. Utskottet avstyrker dem och redovisar sin syn i frågan. I en reservation (m, fp, kd, c) redovisas dessa partiernas gemensamma syn på konkurrenspolitikens inriktning. Utskottet avstyrker vidare ett flertal motionsyrkanden som ur olika aspekter betonar vikten av konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor. Sammantaget anser utskottet att regeringens arbete på området styrs av en klar vilja att uppnå och upprätthålla konkurrensneutralitet mellan offentlig och privat verksamhet. Utskottet förutsätter att frågan ges hög prioritet och att regeringen återkommer till riksdagen i frågan.

I en reservation (m, fp, kd, c) efterlyses åtgärder från regeringens sida senast under riksmötet 2004/05 för att reda upp konkurrenssituationen mellan offentlig och privat sektor. Utskottet avstyrker också några motioner med krav på att regeringen skall anmodas att tillsätta en utredning med uppgift att göra en utvärdering av genomförda om- och avregleringar. Utskottet hänvisar till att regeringen i december 2003 beslöt att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att genomföra en sådan utvärdering.

Slutligen avstyrker utskottet motionsyrkanden om kriminalisering av karteller, med hänvisning till att regeringen i november 2003 fattade beslut om att frågan om kriminalisering av förbud mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag respektive förbud mot missbruk av dominerande ställning skall utredas. Utskottet förutsätter att regeringen hösten 2004 lämnar en lägesrapport i budgetpropositionen för år 2005. I en reservation (m, fp, kd, c) föreslås att riksdagen skall göra ett nytt tillkännagivande i frågan, eftersom reservanterna anser att det lämnade utredningsuppdraget inte helt står i överensstämmelse med riksdagens tidigare beslut.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning.....	3
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	5
Redogörelse för ärendet	7
Ärendet och dess beredning	7
Bakgrund.....	7
Propositionens huvudsakliga innehåll	7
Utskottets överväganden	9
Inledning	9
Konkurrenspolitikens inriktning.....	9
Motionerna	9
Vissa kompletterande uppgifter.....	11
Utskottets ställningstagande	11
Moderniserad konkurrensövervakning	13
Inledning	13
Propositionen.....	13
Motionen	14
Förhållandet mellan EG-rätten och nationell rätt	14
Propositionen.....	14
De nationella domstolarnas roll.....	15
Propositionen.....	15
Individuella undantag och icke-ingripandebesked	15
Propositionen.....	15
Motionen	17
Vissa kompletterande uppgifter.....	17
Gruppundantag	18
Propositionen.....	18
Motionen	20
Ålägganden och åtaganden.....	21
Propositionen.....	21
Undersökningar	21
Propositionen.....	21
Motionen	22
Vissa kompletterande uppgifter.....	22
Samarbete inom nätverket	23
Propositionen.....	23
Motionen	24
Vissa kompletterande uppgifter.....	25
Ny företagskoncentrationsförordning.....	25
Propositionen.....	25
Konsekvenser av förslagen.....	26
Propositionen.....	26

Motionen.....	26
Vissa kompletterande uppgifter	27
Utskottets ställningstagande	27
Inledning.....	27
Moderniserad konkurrensövervakning	27
Ändring i sekretesslagen.....	29
Konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor.....	29
Motionerna	30
Vissa kompletterande uppgifter.....	35
Utskottets ställningstagande	39
Utvärdering av om- och avregleringar.....	41
Motionerna	41
Vissa kompletterande uppgifter.....	42
Utskottets ställningstagande	43
Kriminalisering av karteller.....	43
Motionerna	43
Vissa kompletterande uppgifter.....	45
Tidigare riksdagsbehandling.....	45
Utredning	46
Utskottets ställningstagande	47
Reservationer.....	49
1. Konkurrenspolitikens inriktning (m, fp, kd, c)	49
2. Moderniserad konkurrensövervakning (m, fp, kd, c).....	51
3. Konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor (m, fp, kd, c)	53
4. Kriminalisering av karteller (m, fp, kd, c)	55
Bilagor	
1. Förteckning över behandlade förslag.....	57
2. Regeringens lagförslag	61

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Konkurrenspolitikens inriktning

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K419 yrkande 15, 2003/04:MJ432 yrkande 7, 2003/04:MJ476 yrkande 1, 2003/04:N248 yrkande 12, 2003/04:N293 yrkande 1 och 2003/04:N412 yrkande 7.

Reservation 1 (m, fp, kd, c)

2. Moderniserad konkurrensövervakning

a) Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20). Därmed bifaller riksdagen proposition 2003/04:80 punkt 1.

b) Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler. Därmed bifaller riksdagen proposition 2003/04:80 punkt 2.

c) Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1970:417) om marknadsdomstol m.m. Därmed bifaller riksdagen proposition 2003/04:80 punkt 3.

d) Riksdagen avslår motion 2003/04:N14 yrkandena 2–4.

Reservation 2 (m, fp, kd, c)

3. Ändring i sekretesslagen

Riksdagen avslår motion 2003/04:N14 yrkande 1.

4. Konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Fi236 yrkande 2, 2003/04:N208, 2003/04:N226 yrkandena 1 och 2, 2003/04:N227 yrkande 4, 2003/04:N248 yrkande 13, 2003/04:N293 yrkandena 2, 4 och 6, 2003/04:N316 yrkande 2, 2003/04:N327 yrkandena 10 och 11, 2003/04:N329 yrkande 4, 2003/04:N337 yrkande 2, 2003/04:N346 yrkandena 8 och 9, 2003/04:N347 yrkande 8 och 2003/04:N412 yrkande 4.

Reservation 3 (m, fp, kd, c)

5. Utvärdering av om- och avregleringar

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:T458, 2003/04:N306 och 2003/04:N355.

6. Kriminalisering av karteller

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:MJ432 yrkande 8, 2003/04:N293 yrkande 3, 2003/04:N412 yrkande 8 och 2003/04:Bo297 yrkande 17.

Reservation 4 (m, fp, kd, c)

Stockholm den 27 april 2004

På näringsutskottets vägnar

Marie Granlund

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Marie Granlund (s), Per Bill (m), Ingegerd Saarinen (mp), Nils-Göran Holmqvist (s), Sylvia Lindgren (s), Ann-Marie Fagerström (s), Lennart Beijer (v), Karl Gustav Abramsson (s), Ulla Löfgren (m), Carina Adolfsson Elgestam (s), Yvonne Ångström (fp), Anne-Marie Pålsson (m), Lars Johansson (s), Reynoldh Furustrand (s), Nyamko Sabuni (fp), Lars Lindén (kd) och Håkan Larsson (c).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlas

- dels* proposition 2003/04:80 om moderniserad konkurrensövervakning,
- dels* 1 motion som väckts med anledning av propositionen,
- dels* 1 motion från den allmänna motionstiden 2002/03,
- dels* 19 motioner från den allmänna motionstiden 2003/04.

Bakgrund

Konkurrenslagen (1993:20), som trädde i kraft den 1 juli 1993 (prop. 1992/93:56, bet. 1992/93:NU17), är baserad på den s.k. förbudsprincipen, vilken utgår från att vissa konkurrensbegränsningar i sig är skadliga och därför skall vara förbjudna. Efter mönster från EG-rätten innehåller lagen två principiella förbud, nämligen mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag (6 §) och mot missbruk från ett eller flera företags sida av en dominerande ställning (19 §). Dessa bestämmelser motsvaras av EG-fördragets artiklar 81.1 (regler beträffande avtal m.m. som har till syfte eller effekt att hindra, begränsa eller snedvrída konkurrensen) och 82 (regler beträffande ett eller flera företags missbruk av dominerande ställning), vilka ingår i de grundläggande konkurrensreglerna för den gemensamma marknaden. I konkurrenslagen finns också bestämmelser rörande företagskoncentrationer.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I EG-rätten finns som ovan beskrivits förbud mot visst samarbete mellan företag och mot missbruk av dominerande ställning. Ett samarbete genom ett sådant avtal eller förfarande som är övervägande positivt för konsumenterna kan för närvarande ges individuellt undantag från förbudet. Vidare utfärdar kommissionen generella undantag för vissa avtalstyper som är positiva från konsumentsynpunkt (gruppundantag). Kommissionen kan också besluta att inte ingripa mot vissa avtal eller förfaranden (icke-ingripandebesked). I princip motsvarande regler finns i den svenska konkurrenslagen.

Rådet har nu ändrat sina regler. Det övergripande syftet är att frigöra resurser för att kunna fokusera på allvarligare överträdelser av EG-förbuden och att effektivisera ingripandena mot dessa. I EG-rätten införs nu ett generellt, ständigt gällande undantag (legalundantag) från förbudet mot samarbete mellan företag, när samarbetet är övervägande positivt för konsumenterna. De individuella undantagen avskaffas, liksom icke-ingripandebeskeden. Grupp-

undantagen blir dock kvar. Nya förfaranderegler införs. Reglerna skall tillämpas från den 1 maj 2004.

För att vinna överensstämmelse med EG-rätten föreslår regeringen förändringar i konkurrenslagen så att individuella undantag och icke-ingripandebesked avskaffas. Liksom i EG-rätten införs enligt förslaget ett generellt, ständigt gällande undantag för företagssamarbete som är övervägande positivt. Företagen får på eget ansvar pröva om undantaget är tillämpligt på det egna avtalet eller förfarandet.

Utredningen om effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m. (särskild utredare: justitierådet Severin Blomstrand) föreslog i sitt delbetänkande Reformerad konkurrensövervakning – konsekvenser i Sverige av EG:s nya tillämpningsförfordning (SOU 2003:73) att reglerna om gruppundantag skall avskaffas, eftersom företagen kan få erforderlig vägledning bl.a. genom EG:s gruppundantag och kommissionens tillkännagivanden. Förslaget har fått ett splittrat mottagande vid remissbehandlingen.

Regeringen konstaterar att EG-rätten inte medför någon skyldighet för Sverige att avskaffa gruppundantagen. För företagen innebär avskaffandet av icke-ingripandebesked och individuella undantag och införandet av ett legalundantag stora förändringar. Företagens behov av vägledning kommer därmed att öka, särskilt under en övergångsperiod när det i övrigt genomgripande systemskiftet sker. Till bilden hör också att det på ett område – taxi – inte finns någon EG-rättslig motsvarighet. Regeringen bedömer därför att systemet med nationella gruppundantag bör behållas tills vidare.

EG-rätten tillåter att nationella organ samtidigt tillämpar EG:s förbudsregler mot företagssamarbete och nationella förbudsregler, s.k. parallell tillämpning. Dock har nu införts en EG-regel som anger att när handeln mellan medlemsstaterna i EU (samhandeln) kan påverkas av ett avtal e.d. och nationell konkurrensrätt tillämpas, måste också motsvarande EG-regel tillämpas. Därvid får inte den nationella rätten leda till förbud mot ett avtal e.d. som inte omfattas av EG-förbudet eller som täcks av EG:s legalundantag eller ett EG-gruppundantag. I det tidigare nämnda utredningsförslaget angavs mot den bakgrunden att de svenska förbuden inte skulle vara tillämpliga på sådana avtal e.d. som kan påverka samhandeln. I stället skulle EG-rätten tillämpas. Ett stort antal remissinstanser har invänt mot detta.

Regeringen anser att parallell tillämpning alltjämt skall vara möjlig, i vart fall tills vidare. Viktiga faktorer som ligger till grund för detta ställningstagande är risken för att skillnader annars uppstår mellan svensk konkurrensrätt och EG-rätten. Av betydelse är också företagens behov av förutsebarhet i ett läge där en genomgripande omdaning sker, där det råder osäkerhet om hur samhandelsbegreppet kommer att tolkas i EG-rätten och där det finns ett behov av att vinna konkreta erfarenheter av det nya systemet.

Regeringens förslag innehåller vidare nya förfaranderegler, som bygger på utredningens överväganden. Dessa omfattar bl.a. hanteringen av yttranden till domstol som kommissionen eller Konkurrensverket med stöd av EG-rätten avger på eget initiativ. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2004.

Utskottets överväganden

Inledning

I betänkandet behandlas proposition 2003/04:80 om moderniserad konkurrensövervakning och en motion som väckts med anledning av propositionen. Vidare behandlas 20 motioner från de allmänna motionstiderna 2002/03 och 2003/04, i vilka följande områden är föremål för yrkanden: konkurrenspolitikens inriktning, konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor, utvärdering av om- och avregleringar och kriminalisering av karteller. Betänkandet inleds med ett avsnitt om konkurrenspolitikens inriktning. Därefter behandlas propositionen och den motion som väckts med anledning härav. Slutligen behandlas de tre återstående områdena som aktualiserats genom motionerna under de allmänna motionstiderna – konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor, utvärdering av om- och avregleringar och kriminalisering av karteller.

Konkurrenspolitikens inriktning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om konkurrenspolitikens inriktning. Utskottet redogör för sin syn på inriktningen av denna politik, vilken överensstämmer med den som riksdagen tidigare ställt sig bakom. *Jämför reservation 1 (m, fp, kd, c).*

Motionerna

I motion 2003/04:N248 (m) begärs ett tillkännagivande av riksdagen om vikten av att bekämpa monopol. En renodling av statens och kommunernas roll, där dessa inte agerar domare och spelare på samma gång, skapar förutsättningar för fler livskraftiga företag med fler aktiva och engagerade ägare, anför motionärerna. De anser att Konkurrensverket måste ges ökade resurser för att kunna bevaka konkurrensen på olika områden. De räder som verket gjort mot vissa branscher där det befarats bristande konkurrens – fenomenet bristande konkurrens drabbar nya aktörer hårt – har varit bra och bör utvecklas, säger motionärerna. De menar att privata monopol och kartellbildningar inte hör hemma i en marknadsekonomi och att tendenser härtill måste bekämpas med kraft.

Ett uttalande om konkurrens på lika villkor föreslås i motion 2003/04: MJ476 (m), med referens till skånsk livsmedelsproduktion. Denna är en tillväxtmotor som med konkurrensmässigt lika villkor mycket väl kan hävda sig på marknaden, både nationellt och internationellt, säger motionärerna.

I motion 2003/04:K419 (fp) begärs ett tillkännagivande av riksdagen om en moderniserad konkurrenslagstiftning, samordnad med Förenata staternas. Den inre marknaden skall vårdas genom en stark konkurrensmyndighet, domstol och tydliga regler för rörlighet för personer, tjänster, varor och kapital, anför motionärerna.

Det behövs en effektivare konkurrenspolitik för dagligvaruhandeln, anför det i motion 2003/04:MJ432 (fp). Sverige har för höga matpriser, säger motionärerna och hänvisar till att livsmedelspriserna år 2001 låg 11 % högre i Sverige än i EU (6 % högre om mervärdesskatten räknas bort). Ungefär hälften av prisskillnaden beräknas bero på bristande konkurrens i Sverige. Inom Sverige finns också betydande prisskillnader mellan olika regioner – i Stockholms län är maten 11 % dyrare än i Göteborg. Bristen på konkurrens är mycket allvarlig och gör att konsumenterna får betala mer för maten än de skulle ha behövt om dagligvarumarknaden fungerat mer effektivt, anför motionärerna. För att marknaden skall fungera måste antalet aktörer bli fler, antingen genom nyföretagande eller genom att utländska aktörer etablerar sig på marknaden. Detta kan underlättas genom effektiv konkurrenspolitik och genom att kommunerna underlättar för nyetableringar, sägs det.

Ett tillkännagivande om att konkurrenslagen bör göras effektivare begärs i motion 2003/04:N293 (fp). Fri konkurrens på lika villkor inom de ramar som sätts upp av etiska principer och lagstiftning är det bästa verktyget för att tillgodose konsumenternas efterfrågan och hushålla med begränsade resurser, anför motionärerna. De menar att en effektiv konkurrens i första hand alltid gynnar konsumenterna och att konkurrensen är den kanske viktigaste drivkraften till teknisk utveckling och ekonomisk tillväxt. Marknadsekonomi förutsätter en effektiv konkurrenspolitik, som förhindrar marknadsdelning och prissamverkan samt utövar fusionskontroll, säger motionärerna. De anser att en fungerande och sträng konkurrenslagstiftning är viktig för att en effektiv konkurrens skall råda i det privata näringslivet. Staten skall sätta ramar och övervaka spelreglerna på marknaden, men om staten är både domare och spelare på marknaden är risken stor att konkurrensen snedvrids, anför motionärerna. De menar att en viktig orsak till att Sverige placerar sig dåligt i den s.k. välfärdslistan är det höga prisläget, till följd av bristande konkurrens och delvis omfattande regleringar. En hel del viktiga avregleringar har redan gjorts i Sverige, men inom en del sektorer är konkurrensen fortfarande bristfällig, framför allt på de marknader där hushållen är köpare, t.ex. detaljhandel och tjänsteproduktion, säger motionärerna. De hänvisar härvid till de rapporter som Konkurrensverket presenterade i december 2002 och anser att regeringen inte bör fördröja beredningen av dem utan så snart som möjligt vidta åtgärder och lägga fram förslag. För att göra konkurrensen mer effektiv krävs det, enligt motionärerna, konkreta åtgärder på följande områden: ökad avreglering; skärpning av konkurrenslagen och effektivisering av övervakningen; resurstillskott till Konkurrensverket; granskning av nya regeringsförslag utifrån såväl ett småföretagsperspektiv som ett konkurrensperspektiv; identi-

fiering och avveckling av kvarvarande konkurrenshämmande regleringar i den privata sektorn.

I motion 2003/04:N412 (kd) begärs ett tillkännagivande av riksdagen om en effektivare konkurrenspolitik. En viktig orsak till att Sverige placerar sig dåligt i den s.k. välfärdslistan är det höga prisläget, till följd av bristande konkurrens och delvis omfattande regleringar, säger motionärerna, i likhet med vad som sades i den nyssnämnda motionen 2003/04:N293 (fp). Marknadsekonomin förutsätter en effektiv konkurrenspolitik som förhindrar marknadsdelning, prissamverkan och som utövar fusionskontroll, anför motionärerna. De menar att den svenska konkurrenspolitiken, som bör harmoniseras med utvecklingen inom EU, kan dämpa prisstegringstakten. Det finns många indikationer på att en stor del av det potentiella nyföretagandet hindras av ett alltför omfattande regelverk, varför en ökad avreglering bör ske för att ge utrymme för konkurrens, säger motionärerna. De anser också att konkurrenslagen bör skärpas och att övervakningen bör bli effektivare, varvid såväl privata som offentliga monopol och oligopol skall motverkas.

Vissa kompletterande uppgifter

Riksdagen avslög våren 2003 motionsyrkanden rörande konkurrenspolitikens inriktning, liknande de här aktuella (bet. 2002/03:NU10). Utskottet erinrade därvid om sin syn i frågan. I en reservation (m, fp, kd, c) redovisades dessa partiers gemensamma syn på konkurrenspolitikens inriktning.

Konkurrensen inom dagligvaruhandeln berörs i en motion. Konkurrensverket gavs i februari 2002 i uppdrag av regeringen att dels genomföra fördjupade undersökningar av konkurrensförhållanden i dagligvaruhandeln, dels analysera prisnivån i Sverige jämfört med andra länder. Uppdraget redovisades i december 2002 i två rapporter. I den ena rapporten, Dagligvaruhandeln – struktur, ägarform och relation till leverantörer (2002:6), redovisades den del av uppdraget som avser konkurrensförhållandena i dagligvaruhandeln. I den andra rapporten, De svenska priserna kan pressas! (2002:5), jämfördes Sveriges prisnivå för den privata konsumtionen med EU-genomsnittet. Enligt Konkurrensverkets bedömning förklarar bristande konkurrens i Sverige omkring hälften av prisskillnaden gentemot EU. Vidare kan noteras att en parlamentariskt sammansatt kommitté har i uppdrag att se över plan- och bygglagen (1987:10; PBL) och lämna förslag till lagändringar (dir. 2002:97). I uppdraget ingår att analysera hur konkurrensaspekterna beaktas vid den fysiska planeringen och att pröva om och i så fall hur planeringen kan ge bättre förutsättningar för ökad konkurrens inom bl.a. handeln. Slutbetänkandet skall lämnas senast den 31 december 2004.

Utskottets ställningstagande

Utskottet redovisade, som nämnts, sin syn på konkurrenspolitikens inriktning senast våren 2003. De bedömningar som då gjordes äger fortfarande giltighet. Utskottet anser sålunda att en effektiv konkurrens är en viktig förutsättning

för en väl fungerande samhällsekonomi. Konkurrens bidrar till ett nödvändigt omvandlingstryck och till ett innovativt företagsklimat som stärker tillväxten och Sveriges internationella konkurrenskraft. För konsumenterna betyder detta tillgång till ett brett utbud av ständigt förbättrade varor och tjänster med god kvalitet till rimliga priser. Andelen av den samlade ekonomin där konkurrens råder bör öka, eftersom en väl fungerande konkurrens stimulerar nytänkande och bidrar till att utveckla nya produkter och tjänster till nytta för konsumenterna, vilket i sin tur ökar produktiviteten och dämpar prisutvecklingen. Konkurrenspolitiken har därmed en viktig uppgift att fylla inom ramen för näringspolitiken och i ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Konkurrenspolitiken skall ha följande allmänna inriktning:

– Den svenska marknaden är en del av EU:s inre marknad; hinder för tillträdet skall avlägsnas och EU:s regler för konkurrensen skall kunna tillämpas också i Sverige.

– Karteller och andra konkurrensbegränsningar som allvarligt skadar konsumentintresset kan inte accepteras; de medel som staten förfogar över för att upptäcka och ingripa när företag sätter konkurrensen ur spel måste bli effektivare.

– Konsumenternas intresse av effektivt fungerande konkurrens måste väga tungt när offentliga regler som påverkar marknadernas funktionssätt utformas.

– Andelen av den samlade ekonomin där konkurrens råder skall öka. På nya marknader skall strukturer och regler stödja uppkomsten av en balanserad och väl fungerande konkurrens.

– När offentliga aktörer agerar på konkurrensmarknader får det inte ske på ett sådant sätt att det privata företagandet hämmas. Myndighetsuppgifter skall hållas isär från kommersiell verksamhet.

– Statligt stöd får inte snedvrider konkurrensen; en policy för det svenska statsstödet skall understödja Sveriges arbete i EU mot subventioner som skadar svensk industri.

– Sverige skall aktivt stödja utvecklingen av sunda konkurrensförhållanden i den globala ekonomin och i samarbete med andra länder ingripa mot internationella konkurrensbegränsningar.

Utskottet finner det alltså viktigt att konkurrensen utvecklas till att gälla i fler delar av den svenska ekonomin och att den blir mer effektiv på befintliga konkurrensmarknader. I detta sammanhang vill utskottet framhålla att offentliga aktörer i större utsträckning än för närvarande bör försöka dela upp upphandlingar för att främja konkurrensen. I annat fall kan resultatet bli att det efter någon tid endast finns kvar företag med monopolliknande ställning som kan delta i kommande upphandlingar.

Det är vidare väsentligt att konkurrensen är verksam även inom den globala ekonomin. För ett litet land som Sverige med ett stort utlandsberoende är det av yttersta vikt att sunda konkurrensförhållanden råder på den globala nivån och att internationella konkurrensbegränsningar motverkas.

Frågan om avregleringar behandlas i ett senare avsnitt i betänkandet.

Konkurrensen inom dagligvaruhandeln har, som redovisats, berörts i en motion. Konkurrensverket har presenterat två rapporter på området, i vilka bl.a. konstateras att prisnivån i Sverige ligger över den genomsnittliga nivån inom EU. Utskottet vill framhålla det angelägna i att åtgärder vidtas för att eliminera sådana prisskillnader som inte är rationellt motiverade.

Avslutningsvis vill utskottet betona att konsumentperspektivet måste stå i fokus i konkurrenspolitiken. Konkurrens är inget självändamål, utan åtgärder för att stärka konkurrensens effektivitet har till syfte bl.a. att ge konsumenten en starkare ställning på marknaden. I det sammanhanget vill utskottet understryka vikten av samordning i insatserna från de ansvariga myndigheterna för konkurrens- och konsumentpolitik.

Med det anförda avstyrker utskottet samtliga här aktuella motioner i berörda delar.

Moderniserad konkurrensövervakning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens förslag om moderniserad konkurrensövervakning, vilket grundar sig på en ny EG-förordning som börjar gälla den 1 maj 2004. Syftet är att effektivisera tillämpningen av EG:s konkurrensregler. Systemet med förhandsbesked – individuella undantag och icke-ingripandebesked – skall avvecklas, medan systemet med de svenska gruppundantagen skall bibehållas tills vidare. Lagändringarna skall träda i kraft den 1 juli 2004. Riksdagen bör också avslå en motion som väckts med anledning av propositionen. *Jämför reservation 2 (m, fp, kd, c).*

Inledning

Propositionen

I proposition 2003/04:80 om moderniserad konkurrensövervakning föreslås, som tidigare nämnts, ett antal förändringar i konkurrensövervakningen. Förslagen till förändringar grundar sig på en ny EG-förordning om tillämpning av konkurrensreglerna, som börjar gälla den 1 maj 2004, samtidigt som de nya medlemsstaterna träder in i EU. Syftet med de nya reglerna är att effektivisera tillämpningen av EG:s konkurrensregler och möjliggöra övervakning av allvarigare konkurrensbegränsningar såsom karteller. EU-reformen innebär bl.a. att EG-kommissionen och alla nationella konkurrensmyndigheter inom EU kommer att samarbeta inom ett nätverk. Genom detta samarbete kommer hanteringen av EU-ärenden i större utsträckning än för närvarande att delegeras till nationella konkurrensmyndigheter och domstolar.

Enligt förslaget skall den svenska konkurrenslagen kunna tillämpas parallellt med EG:s konkurrensregler. Systemet med förhandsbesked – individuella

undantag och icke-ingripandebesked – föreslås, efter mönster från EG-rätten, avvecklas. I stället skall det gälla ett generellt undantag i konkurrenslagen, och det är företagens ansvar att bedöma om deras avtal är förenliga med konkurrensreglerna. Regeringen föreslår att systemet med de svenska gruppundantagen skall bibehållas tills vidare. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2004.

Motionen

I motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) sägs allmänt – utan förslag till riksdagsbeslut – att motionärerna välkomnar den moderniseringsreform av tillämpningen av konkurrenslagstiftningen som genomförs inom EU. En väl fungerande konkurrensövervakning är viktig för att den inre marknadens potential skall kunna förverkligas, sägs det. Motionärernas bedömning är att de reformer som nu genomförs kommer att göra att kommissionen kan verka effektivare för att förhindra konkurrensbegränsande beteenden samtidigt som företagens regelbörda lättas. Bedömningen är också att regeringens förslag i huvudsak är väl övervägda.

Förhållandet mellan EG-rätten och nationell rätt

Propositionen

Regeringen gör bedömningen att möjligheten till parallell tillämpning av konkurrenslagen och artiklarna 81 och 82 i EG-fördraget bör bibehållas. Rådets förordning om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 och 82 i fördraget (1/2003) ger inte anledning till följdändringar i svensk sektorslagstiftning när det gäller ensidiga förfaranden.

Regeringen understryker att moderniseringsarbetet avseende en ny tillämpningsförordning utgör en genomgripande omdaning av EG:s konkurrensrättsliga system för företagen, med vittgående organisations- och arbetsfördelningsfrågor. De nationella konkurrensmyndigheterna och domstolarna får kraftigt ökade roller. Ett nätverk skapas, omfattande kommissionen och konkurrensmyndigheterna. För närvarande finns det betydande oklarheter i fråga om hur nätverket och systemet i övrigt kommer att se ut i sina detaljer och till sitt verkningssätt. Regeringen ser detta inte som en sådan brist i moderniseringsarbetet som hade kunnat avhjälpas. Det kan inte uteslutas att nätverkets funktionssätt kan påverkas av hur olika medlemsstater förfar i valet mellan att behålla system med parallell tillämpning av nationella konkurrensregler för företagen respektive att ha en annan ordning. Det krävs därför tid för att vinna konkreta erfarenheter av det nya systemet. Till detta kommer osäkerheten om hur samhandelsbegreppet kommer att uttolkas. Vidare konstaterar regeringen att det inte finns några EG-rättsliga hinder mot en samtidig tillämpning av EG-rätten och nationell rätt. Lagrådet har inte motsatt sig att systemet med parallell tillämpning behålls.

Regeringen finner alltså att övervägande skäl talar för att inte nu genom en lagändring avskaffa möjligheten till samtidig tillämpning av artiklarna 81

respektive 82 i EG-fördraget och förbudsreglerna i konkurrenslagen. Samtidigt avses erfarenheterna av nyordningen följas. Det är en naturlig uppgift för Konkurrensverket att uppmärksamma utvecklingen i dessa avseenden och att rapportera till regeringen när så är befogat, sägs det.

De nationella domstolarnas roll

Propositionen

Regeringen föreslår en ändring i konkurrenslagen så att ett yttrande från kommissionen eller från Konkurrensverket skall få beaktas av rätten utan åberopande av part. Parterna skall beredas tillfälle att yttra sig över yttrandet. En viktig nyhet med moderniseringsreformen är att de nationella domstolarna nu får tillämpa EG-fördragets artikel 81.3. Detta innebär att en domstol får avgöra när kriterierna för undantag i artikeln är uppfyllda beträffande ett visst avtal eller förfarande som kommer under domstolens prövning. Genom artikel 15 i den nya tillämpningsförfordningen har också formerna för samarbetet mellan kommissionen och de nationella domstolarna – till skillnad från i den tidigare förordningen – fått en uttrycklig reglering. Syftet är att tillämpningen av EG-rätten skall bli enhetlig och få ett effektivt genomslag inom hela EU. Detta har kommissionen velat säkerställa främst genom att kommissionen på eget initiativ skall kunna avge yttranden i mål inför nationella domstolar. Även de nationella konkurrensmyndigheterna ges en sådan rätt att yttra sig till domstolarna i respektive medlemsstat.

Regeringen anser, i likhet med den tidigare nämnda Utredningen om effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m., att det är lämpligt med en lagreglering som innebär att ett yttrande av kommissionen eller Konkurrensverket i dess helhet kan läggas till grund för domen i ett dispositivt mål även utan parternas åberopande. Det bör också vara möjligt att i nationell lag föreskriva hur ett yttrande av aktuellt slag får behandlas av domstolen. Genom en uttrycklig bestämmelse i konkurrenslagen bör således klargöras att domstolen får beakta innehållet utan parts åberopande, oavsett om artiklarna 81 eller 82 måste tillämpas redan på grund av EG-rätten, menar regeringen.

Individuella undantag och icke-ingripandebesked

Propositionen

Hörnstenar i reformeringen av konkurrensrätten vid införandet av 1993 års konkurrenslag var övergången till den s.k. förbudsprincipen och det system som infördes med ansökan om icke-ingripandebesked och anmälan för undantag. När det gäller individuella undantag finns regler om undantag från förbudet i 6 § konkurrenslagen i 8 § samma lag. Konkurrensverket får i det särskilda fallet besluta om undantag från förbudet för ett avtal som 1. bidrar till att förbättra produktionen eller distributionen eller till att främja tekniskt eller ekonomiskt framåtskridande, 2. tillförsäkrar konsumenterna en skälig andel

av den vinst som därigenom uppnås, 3. bara ålägger de berörda företagen begränsningar som är nödvändiga för att uppnå målet i 1, och 4. inte ger de berörda företagen möjlighet att sätta konkurrensen ur spel för en väsentlig del av nyttigheterna i fråga.

icke-ingripandebesked regleras för närvarande i 20 § konkurrenslagen. Denna bestämmelse innebär att Konkurrensverket efter ansökan av ett företag får förklara att ett avtal eller ett förfarande inte omfattas av något av förbuden i 6 § eller 19 § enligt de uppgifter som lämnats av företaget eller som annars är tillgängliga för verket och att det därför inte finns anledning för verket att ingripa enligt konkurrenslagen. Den grundläggande skillnaden mellan icke-ingripandebesked och undantag är att ett icke-ingripandebesked förutsätter att förfarandet inte är förbjudet enligt konkurrenslagen, medan undantag beviljas för ett avtal som i och för sig är konkurrensbegränsande men beträffande vilket förutsättningarna i 8 § är uppfyllda. En annan skillnad är att ett icke-ingripandebesked innefattar en prövning av om avtalet eller förfarandet strider mot förbuden i såväl 6 som 19 §§, medan undantag kan medges endast från förbudet i 6 §.

Regeringen föreslår nu att möjligheten att efter anmälan till Konkurrensverket få ett individuellt undantag skall ersättas av en generell, alltid tillämplig undantagsregel. Möjligheten att ansöka om icke-ingripandebesked skall avskaffas. Företagen skall själva bedöma om deras avtal och förfaranden är förenliga med konkurrensreglerna.

Regeringens samlade bedömning är att förhandskontrollen har haft betydelse för den svenska konkurrensrätten. Starka skäl talar dock nu för att den skall slopas, anser regeringen. En övervakning av allvarliga konkurrensbegränsningar kräver stora resurser och en förhandskontroll binder resurser hos Konkurrensverket, varför också effektivitetsskäl talar för att den svenska förhandskontrollen skall slopas. Därtill kommer att en svensk förhandskontroll kan komma att motverka en effektiv resursallokering inom nätverket och störa det nya systemets funktion. Vidare finns en risk för att företag med svag eller ingen anknytning till den svenska marknaden i brist på annan möjlighet till vägledning inom EU skulle belasta Konkurrensverket med anmälningar. Mot bakgrund av det anförda finner regeringen att övervägande skäl talar för att nu slopa den svenska förhandskontrollen. Det sagda bör gälla både när EG-rätten och när konkurrenslagen är tillämplig.

Regeringen finner vidare att – med den föreslagna ordningen – undantagsregeln i 8 § konkurrenslagen behöver ändras och göras direkt tillämplig, utan föregående beslut av Konkurrensverket. Dock bör den – liksom motsvarande regler inom EG-rätten – fortsatt ha samma materiella innehåll i form av de tidigare nämnda fyra kumulativa kriterierna som uppställs för undantagets tillämplighet.

Samtliga bestämmelser rörande anmälningar för undantag, ansökningar om icke-ingripandebesked, automatiska undantag samt immunitet vid handläggningen av ansökningar eller anmälningar föreslås alltså utgå. Det inkluderar även icke-ingripandebeskeden enligt lagen (1994:1845) om tillämpningen av

Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler såvitt avser artiklarna 81 och 82.

Motionen

I motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) föreslås tillkännagivanden om vikten av att säkerställa en rättssäker tillämpning av undantagen i konkurrenslagen efter att systemet med förhandsanmälan avskaffas och om behovet av att Konkurrensverket, åtminstone under en övergångsperiod, bistår företagen med råd om hur villkoren för undantag från konkurrenslagens förbud skall uppfyllas. Regeringen har föreslagit att möjligheterna att efter anmälan till Konkurrensverket få ett individuellt undantag skall ersättas av en generell, alltid tillämplig undantagsregel, erinrar motionärerna om. De konstaterar att detta innebär en förändring av den nationella konkurrensrätten i linje med den förändring som sker på EU-nivå och finner detta naturligt. För att slå vakt om rättstryggheten och underlätta tillämpningen av lagen är det dock viktigt att Konkurrensverket, åtminstone under en övergångsperiod, bistår företagen med råd om hur villkoren skall uppfyllas, anför motionärerna.

Vissa kompletterande uppgifter

Konkurrensverket har en allmän serviceskyldighet som kommer till uttryck i verkets instruktion (1996:353). Där sägs (6 §) att verket i lämplig omfattning skall informera företag och andra berörda om avgöranden i konkurrensärenden. Konkurrensverket skall vidare informera om tillämpningen av konkurrenslagen och om EU:s konkurrensregler och i övrigt främja ett konkurrensinriktat synsätt.

Enligt uppgift från Näringsdepartementet kommer företagen på motsvarande sätt som för närvarande att ha möjlighet att kontakta Konkurrensverket för information och vägledning om de nya reglerna och hur de skall tillämpas. Konkurrensverket kommer dock inte att kunna ge annat än generell vägledning i det enskilda fallet.

På Konkurrensverkets hemsida finns information om det nya regelverket. Verket har vidare under åren 2003 och 2004 deltagit i ett antal seminarier som behandlat tillämpningen av det nya regelverket. I seminarierna har företrädare för företagen deltagit, dvs. advokater, jurister och branschorganisationer och även enskilda företag. I september 2004 kommer Konkurrensverket att arrangera ett seminarium för branschorganisationer och företag för att ge information och svara på frågor om den praktiska tillämpningen av det nya regelverket. Verket planerar också att kontakta vissa länsstyrelser för att inbjuda dem att, med medverkan från verket, ensamma eller i samarbete med regionala företagsorganisationer anordna seminarier som riktas till företag.

Gruppundantag

Propositionen

Beträffande den nuvarande ordningen avseende EG:s gruppundantag redovisas i propositionen att inom EU har rådet bemyndigat kommissionen att i förordningsform undanta vissa typer av avtal från förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete. För närvarande har kommissionen sålunda befogenhet att anta gruppundantagsförordningar på områdena vertikala avtal, immateriella rättigheter, specialisering, forskning och utveckling, försäkringar samt vissa transportområden. Kommissionen har utnyttjat denna befogenhet och utfärdat ett antal gruppundantagsförordningar. Genom dessa undantas vissa typer av avtal från tillämpningen av förbudet i artikel 81. Det gäller avtal som till sin karaktär kan strida mot bestämmelserna i artikel 81.1, men som allmänt sett uppfyller kraven för undantag enligt artikel 81.3. I december 1999 antog kommissionen ett nytt gruppundantag för vertikala avtal och samordnade förfaranden. Det nya gruppundantaget ersatte fr.o.m. den 1 juni 2000 de tre tidigare gruppundantagen för ensamåterförsäljaravtal, exklusiva inköpsavtal och franchiseavtal. När det gäller horisontella avtal har tidigare gruppundantag för avtal mellan företag om forskning och utveckling samt specialiseringsavtal ersatts med nya, vilka trädde i kraft den 1 januari 2001. Eftersom horisontellt samarbete, särskilt om priser, generellt sett har en mer konkurrensbegränsande effekt än vertikal samverkan, har inte något generellt gruppundantag införts, utan kommissionen har i stället i riktlinjeform angett i vilka fall ingripanden inte kommer att ske mot ett sådant samarbete.

När det gäller den nuvarande ordningen avseende gruppundantag i svensk konkurrensrätt noteras i propositionen att när konkurrenslagen trädde i kraft den 1 juli 1993 infördes svenska, tidsbegränsade gruppundantag på motsvarande sätt som i EU. En ordning med undantag för grupper av avtal ansågs viktig, bl.a. av det skälet att det nya systemets förutsebarhet ansågs öka och att den administrativa hanteringen av ärenden om individuella undantag begränsades. Gruppundantag ger undantag bara från förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete i 6 § och hindrar alltså inte en tillämpning av förbudet i 19 § konkurrenslagen mot missbruk av en dominerande ställning. Vid tillkomsten av konkurrenslagen infördes – efter mönster från EG-rätten – gruppundantag för ensamåterförsäljaravtal, exklusiva inköpsavtal, försäljnings- och serviceavtal för motorfordon, patentlicensavtal, specialiseringsavtal, forsknings- och utvecklingsavtal, franchiseavtal och know-how-licensavtal. Dessa har efter hand ersatts med nya motsvarigheter till kommissionens senare utfärdade förordningar. Ett motsvarande gruppundantag för försäkringssektorn infördes några år efter konkurrenslagens ikraftträdande. Vid lagens ikraftträdande infördes även ett gruppundantag för kedjor i detaljhandeln. Detta undantag upphörde att gälla vid utgången av år 2001. Ett gruppundantag för taxiavtal tillkom år 2001 och bygger på den relativt omfattande svenska praxis som fram till dess utvecklats vid prövningen av individuella

undantag enligt konkurrenslagen. Bortsett från taxiavtalen bygger således de svenska gruppundantagen på motsvarigheter i EG-rätten.

För närvarande finns förordningar om gruppundantag för följande grupper av avtal: vertikala avtal i allmänhet; vertikala avtal inom motorfordonssektorn; specialiseringsavtal; avtal om forskning och utveckling; avtal inom försäkringssektorn; avtal om tekniköverföring; avtal om viss taxisamverkan. Ambitionen med de svenska gruppundantagen är att avtal som från allmän synpunkt är övervägande positiva till sina verkningar bör omfattas av gruppundantag. Dessa avtal skall inte behöva anmälas för undantag hos Konkurrensverket. Det har också eftersträvat en rättslig likhet med kommissionens gruppundantag, varför en generell återhållsamhet med avvikelser från EG-rätten har ansetts motiverad. När det gäller avtal om viss taxisamverkan gäller, enligt 18 e § första stycket konkurrenslagen, förbudet i 6 § samma lag inte för ett skriftligt avtal mellan taxiföretag eller mellan en beställningscentral och taxiföretag under följande förutsättningar: 1. om avtalet avser gemensam transportverksamhet genom samverkan i en beställningscentral eller på annat sätt i syfte att uppnå effektivitetsvinster eller andra sådana ekonomiska fördelar, 2. om avtalet behövs för att tillgodose det samhälleliga intresset av tillgång till taxiservice, och 3. om avtalet omfattar högst 40 taxifordon. Vidare finns, som tidigare nämnts, ett särskilt gruppundantag för avtal om viss taxisamverkan (SFS 2000:1029). Detta undantag är tillämpligt i den mån undantag inte är föreskrivet enligt den generella regeln i 18 e § och gäller följande: gemensam marknadsföring; uppsägningstid som inte överstiger sex månader från uppsägningstillfället eller i fråga om en ekonomisk förening att uppsägning inte får göras förrän efter viss tid efter inträdet, om tiden inte uppgår till sex månader eller mer; skyldighet för ett anslutet taxiföretag att utföra körupdrag och ställa bilar till förfogande i enlighet med fastställd servicenivå; skyldighet för ett anslutet taxiföretag att under avtalstiden inte konkurrera med den gemensamma transportverksamheten samt att överlåta sina affärsförbindelser, inklusive rätten att fastställa priset till kund, till beställningscentralen.

Regeringens bedömning är att systemet med gruppundantag från förbudet i 6 § konkurrenslagen bör behållas tills vidare. Utredningen om effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m. föreslog att de svenska gruppundantagen skall avskaffas. Regeringen konstaterar att det inte finns någon EG-rättslig skyldighet för medlemsstaterna att avskaffa nationella gruppundantag. Regeringen delar utredningens uppfattning att företagens behov av vägledning ökar genom införandet av ett ständigt gällande, generellt undantag från förbudet i 6 § konkurrenslagen. Detta beror på att företagen genom den slopade förhandskontrollen i form av individuella undantag och icke-ingripandebesked själva får ta ansvaret för bedömningen av frågan om huruvida deras ekonomiska dispositioner ligger inom ramen för det konkurrensrättsliga regelverket. Regeringen konstaterar att slopandet av förhandskontrollen innebär att gruppundantagens funktion att avlasta företagen från anmälningar för individuell prövning upphör. I den meningen har ett motiv

som återopats för de svenska gruppundantagsreglerna fallit bort. Emellertid avlöses den bördan av en ny, genom att den lättnad för företagen som uppkommer om förhandskontrollen avskaffas troligen inte uppväger andra extrakostnader som företagen ådrar sig. Företagen kan förväntas komma att behöva juridisk och ekonomisk rådgivning för att få tillförlitliga bedömningar av tillåtligheten av sina ekonomiska dispositioner. En slopad förhandskontroll kan därför, enligt regeringen, inte motiveras med att det skulle innebära en regelförenkling som lättar bördan för företagen. Samtidigt innebär det anförda att behov av administrativ lättnad kvarstår för företagen, åtminstone under en övergångsperiod.

Regeringen konstaterar vidare att det när det nya systemet träder i funktion kommer att saknas en sådan normgivning i gruppundantagens detaljerade föreskriftsform som avgränsar förbudsområdet i 6 § konkurrenslagen. Tillämpning av de EG-rättsliga gruppundantagsreglerna, utan den direkta, rättsliga koppling till konkurrenslagen som finns i det nuvarande systemet, framstår för regeringen som en försvagning för företagen i fråga om förutsebarhet och rättslig säkerhet. Särskild betydelse får detta i ett skede när en nyordning införs som innebär att icke-ingripandebesked och individuella undantag avskaffas. EG:s gruppundantag binder ju inte de svenska rättstillämpande organen när samhandeln inte är berörd. Regeringen finner att systemet med bindande föreskrifter om gruppundantag ger större rättssäkerhet och förutsebarhet för företagen än utredningsförslaget när nyordningen skall inledas. Betydelsen av de svenska gruppundantagen är i det moderniserade systemet starkt beroende av hur gränsen för påverkan på samhandeln dras. Kommissionen planerar att ta fram ett tillkännagivande om hur den tolkar detta begrepp. Ytterst avgörande blir dock EG-domstolens framtida ställningstaganden. Till detta kommer att stora systemförändringar nu är aktuella, bl.a. slopandet av icke-ingripandebesked och individuella undantag. Regeringen anser att företagens behov av förutsebarhet är särskilt markant vid ett sådant systemskifte med övergång till ett ständigt gällande, generellt undantag från förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag. De nu anförda omständigheterna innebär, enligt regeringens mening, att det föreligger övervägande materiella skäl för att åtminstone tills vidare behålla systemet med gruppundantag. Lagrådet har uttalat att det inte har anledning att motsätta sig den bedömningen.

Motionen

I motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) framläggs inget förslag till riksdagsbeslut avseende gruppundantag, men regeringens bedömning i frågan kommenteras. Motionärerna ser med tillfredsställelse på att regeringen frångått förslaget att avskaffa systemet med gruppundantag från förbudet i 6 § konkurrenslagen som lades fram av Utredningen om effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m. Motionärernas bedömning är att gruppundantagen för närvarande tjänar att öka rättssäkerheten för företagen, utan att de har några avsevärda negativa effekter på konkurrensen.

Ålägganden och åtaganden

Propositionen

Regeringen gör bedömningen att nuvarande regel om att Konkurrensverket skall få ålägga företag att upphöra med överträdelser av förbuden i 6 och 19 §§ konkurrenslagen och artiklarna 81 och 82 i EG-fördraget bör behållas. Vidare föreslår regeringen att en kompletterande regel skall införas i konkurrenslagen om att Konkurrensverket får godta åtaganden från företag. Ett sådant beslut får förenas med vite. Beslut om vite skall fattas av Stockholms tingsrätt på talan av Konkurrensverket.

Undersökningar

Propositionen

Regeringen föreslår under rubriken Undersökningar följande:

- Lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler skall inte tillämpas på undersökningar enligt den nya tillämpningsförordningen. De bestämmelser som behövs till följd av förordningen införs i stället i konkurrenslagen.

- Frågor om förhandsgodkännande enligt artikel 21.3 i förordningen skall prövas av Stockholms tingsrätt på ansökan av Konkurrensverket.

- Stockholms tingsrätt får efter ansökan besluta att Konkurrensverket får genomföra en undersökning hos ett företag för att utreda om företaget har överträtt artikel 81 eller 82 i EG-fördraget, förutom enligt vad som gäller för närvarande, även efter begäran av en konkurrensmyndighet i annan medlemsstat i EU.

- Förfarandereglerna i konkurrenslagen görs tillämpliga på undersökningar som Konkurrensverket genomför på begäran av kommissionen.

- Ålägganden enligt 45 § konkurrenslagen skall kunna utfärdas av Konkurrensverket på begäran av en konkurrensmyndighet i en annan medlemsstat i EU.

När det gäller kommissionens undersökningar hos företag i Sverige gäller enligt artikel 20 i förordningen att kommissionen har rätt att genomföra alla nödvändiga inspektioner hos företag och företagssammanslutningar. Dessa bestämmelser gäller direkt i Sverige och någon svensk lagreglering behövs inte, sägs det i propositionen. Om emellertid ett företag motsätter sig en inspektion som har beslutats enligt artikel 20, skall den berörda medlemsstaten lämna nödvändigt bistånd för att inspektionen skall kunna genomföras och begära handräckning av verkställande myndighet när det är lämpligt.

Beträffande undersökningar hos andra än det berörda företaget innehåller förordningen den nyheten att kommissionens undersökning kan ske även i privata utrymmen. Ett beslut om detta av kommissionen gäller direkt i medlemsstaterna och får enligt artikel 21.3 andra stycket inte ifrågasättas av en nationell rättslig myndighet. Myndigheten skall emellertid kontrollera att kommissionens beslut är fattat i vederbörlig ordning och att de planerade

tvångsåtgärderna varken är godtyckliga eller alltför långtgående i förhållande till framför allt hur allvarlig den misstänkta överträdelsen är, men också med avseende på betydelsen av den bevisning som avses, det berörda företags medverkan och den rimliga sannolikheten för att de räkenskaper och affärshandlingar som inspektionen avser förvaras i de lokaler för vilka bemyndigande begärs.

När det gäller undersökning på begäran av en konkurrensmyndighet i en annan medlemsstat i EU får, enligt artikel 22.1 i förordningen, medlemsstaternas konkurrensmyndigheter företa inspektioner eller andra undersökningsåtgärder enligt nationell lag på uppdrag av en myndighet i en annan medlemsstat inom EU för att konstatera om det föreligger en överträdelse av artikel 81 eller artikel 82 i EG-fördraget.

Slutligen gäller beträffande undersökning på begäran av kommissionen enligt artikel 22.2 i den nya tillämpningsförordningen att medlemsstaternas konkurrensmyndigheter skall genomföra de inspektioner som kommissionen anser nödvändiga enligt artikel 20.1 eller som den har beslutat om enligt artikel 20.4.

Motionen

I motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) begärs ett tillkännagivande om vikten av att slå vakt om hög rättssäkerhet vid undersökningar i samband med utredningar om överträdelser av förbud, i synnerhet vid undersökningar i privata utrymmen. Vad avser regeringens förslag om undersökningar, förhandsgodkännande, förfaranderegler, m.m. anser sig motionärerna inte ha någon anledning att i sak göra någon annan bedömning än regeringen. De betonar dock starkt vikten av att slå vakt om rättssäkerheten, i synnerhet vid undersökningar i privata utrymmen. Den nya förordningen ger inget utrymme för nationella rättsliga myndigheter att ifrågasätta kommissionens beslut att genomföra en sådan undersökning, konstaterar motionärerna. Däremot krävs ett godkännande från en nationell rättslig myndighet. Denna myndighet får, som nämnts, inte pröva om en inspektion skall ske men kan pröva om de planerade tvångsåtgärderna är proportionerliga och om kommissionens beslut är formellt korrekt. Regeringen, liksom utredningen, anser att Stockholms tingsrätt skall utfärda sådana förhandsgodkännanden. Inte heller på denna punkt finner motionärerna anledning att göra någon annan bedömning.

Vissa kompletterande uppgifter

Frågan om rättssäkerhet vid den typ av undersökningar hos företag som här är aktuell – enligt artikel 21.3 i tillämpningsförordning 1/2003 – har behandlats i proposition 1993/94:211 om handräckning vid Eftas övervakningsmyndighets undersökningar hos företag i Sverige. Där refererades (s. 14) till ett i sammanhanget centralt rättsfall inom EG-rätten – mål 46/87 Hoechst m.fl. (REG 1989 s. 2859). I Hoechsfallet uttalade EG-domstolen att berörda nationella regler skall vara sådana att varje fysisk och juridisk person skall vara tillförsäkrad skydd mot godtyckliga och oproportionerliga ingrepp av offentliga

myndigheter i den privata sfären. Domstolen gjorde dock den begränsningen att den nationella myndigheten inte får göra någon egen prövning av behovet av undersökningen. Den nationella myndighetens ansvar får mot denna bakgrund anses vara inskränkt till att hindra vad som närmast kan betraktas som myndighetsmissbruk, sades det i den nyssnämnda propositionen. Vidare framhöll regeringen att svensk rätts regler om ansvar för felaktig myndighetsutövning och allmänna principer för tvångsmedelsanvändning är tillräckliga i detta avseende.

Samarbete inom nätverket

Propositionen

Regeringen gör bedömningen att skyldigheten enligt EG-förordningen för konkurrensmyndigheter att underrätta kommissionen om planerade beslut inte bör föranleda någon lagstiftningsåtgärd. Vidare anses nuvarande regler i sekretesslagen vara tillräckliga, också när den nya förordningen träder i kraft. Regeringen föreslår vidare ett par ändringar i konkurrenslagen. En innebär att regeringen skall utse de organ som skall vara konkurrensmyndigheter enligt förordningens olika artiklar och att en upplysning om detta skall tas in i konkurrenslagen. En annan ändring innebär att särskild talerätt, enligt nuvarande 23 § andra stycket konkurrenslagen, inte skall finnas när Konkurrensverket har skrivit av ett ärende på grund av att en annan konkurrensmyndighet inom EU handlägger eller har handlagt samma ärende.

I propositionen redovisas skälen för regeringens bedömning och förslag under följande fyra rubriker: Konkurrensmyndigheter enligt artikel 35, Samarbetet inom nätverket, Sekretess och Den särskilda talerätten. Här återges vad som sägs i avsnittet om sekretess, eftersom denna fråga är föremål för yrkande i motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c).

Samarbetet mellan medlemsstaternas konkurrensmyndigheter innefattar informationsutbyte mellan dem och undersökningar som en konkurrensmyndighet genomför på uppdrag av en annan konkurrensmyndighet. Flera remissinstanser har pekat på behovet av sekretess vid detta utbyte av information. Utredningen om effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m. har gjort bedömningen att sådana uppgifter som Konkurrensverket får från kommissionen eller andra konkurrensmyndigheter i EU omfattas av sekretess enligt 8 kap. 6 § andra stycket sekretesslagen (1980:100). När det gäller uppgifter som Konkurrensverket inhämtar på uppdrag av kommissionen eller en konkurrensmyndighet i en annan medlemsstat har utredningen föreslagit att sekretesskydd bör beredas dessa uppgifter genom en komplettering av 4 kap. 5 § sekretesslagen. Av förarbetena till 8 kap. 6 § andra stycket sekretesslagen framgår dock att sistnämnda lagrum omfattar uppgifter om enskildas ekonomiska eller personliga förhållanden som Konkurrensverket dels får från utlandet, dels inhämtar inom landet med tillämpning av förordning 17/62 (prop. 1992/93:120 s. 17), påpekar regeringen. Den nya tillämpningsförfordningen innebär ingen förändring härvidlag. Sekretess enligt 8 kap.

6 § andra stycket kommer således att gälla för uppgifter som finns hos Konkurrensverket oavsett om de, inom ramen för förordningen, erhållits från – eller inhämtats på uppdrag av – kommissionen eller en annan medlemsstats konkurrensmyndighet. Detsamma torde, enligt regeringens bedömning, gälla för sådana uppgifter hos en länsstyrelse som biträder Konkurrensverket. Någon ändring i 4 kap. 5 § sekretesslagen är därför inte påkallad.

I propositionen redovisas Lagrådets yttrande över lagrådsremissen avseende de aktuella lagförslagen, i vilket Lagrådet har berört frågan om behovet av en ändring i sekretesslagen enligt följande:

I betänkandet SOU 2003:73 föreslogs vissa ändringar i 4 kap. 5 § sekretesslagen (1980:100). Ändringarna var föranledda av de nya bestämmelser som enligt utredningsförslaget skulle föras in i 45 § andra stycket och 47 § andra stycket konkurrenslagen.

I remissprotokollet (avsnitt 13.3, under rubriken ”Sekretess”) anförs att någon ändring i 4 kap. 5 § sekretesslagen inte är påkallad. Det hänvisas härvid till 4 kap. 1 § och 8 kap. 6 § andra stycket sekretesslagen.

Lagrådet har för sin del inte övertygats om att det inte behöver göras någon ändring i 4 kap. 5 § sekretesslagen. Lagrådet har emellertid inte underlag för något bestämt ställningstagande. Enligt Lagrådets mening bör bestämmelserna om sekretess i konkurrensmyndigheternas verksamhet – som i dag är både komplicerade och svårtolkade – bli föremål för förnyade överväganden. Härvid bör bl.a. betydelsen av artikel 28 i tillämpningsförordningen beaktas.

Regeringen delar dock inte – med hänvisning till vad som nyss redogjorts för – den tveksamhet som Lagrådet givit uttryck för. I sammanhanget vill regeringen också erinra om bestämmelserna i 4 kap. 1 § sekretesslagen om sekretess med hänsyn till förestående inspektioner etc. (jfr prop. 1992/93:120 s. 18 och prop. 1993/94:211 s. 13).

En annan fråga är om Konkurrensverket kan lämna ut uppgifter som inhämtats med stöd av konkurrenslagen till andra nationella konkurrensmyndigheter i EU och kommissionen med tillämpning av artikel 12 i den nya förordningen. Regeringen menar att Konkurrensverket har en sådan möjlighet med stöd av 1 kap. 3 § tredje stycket sekretesslagen.

Motionen

I motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) föreslås att riksdagen skall besluta att anta det förslag till lag om ändring i sekretesslagen som framläggs i motionen. Motionärerna anser att regeringen utan goda skäl intagit en annan ståndpunkt än såväl Utredningen om effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m. och Lagrådet som flera remissinstanser när det gäller frågan om hur godtagbar sekretess skall garanteras vid utbyte av information mellan svenska konkurrensmyndigheter och antingen konkurrensmyndigheter i andra länder eller kommissionen. Den moderniserade konkurrensövervakningen kräver ökat utbyte av information mellan konkurrensmyndigheter och domstolar i medlemsländerna och kommissionen, en information som kan röra affärshemligheter eller andra för berörda företag känsliga uppgifter, påpekar motionärerna. De anser att det därför är av stor vikt att nog-

grann sekretessprövning sker i varje enskilt fall. Den nyssnämnda utredningen menade att sekretesslagen bör ändras så att där klart framgår att sekretess gäller uppgifter som Konkursverket inhämtar på uppdrag av kommissionen eller en konkurrensmyndighet i en annan medlemsstat, erinrar motionärerna om. Regeringen menar däremot att en sådan ändring inte är nödvändig, trots att Lagrådet uttryckt tveksamhet inför regeringens ståndpunkt, konstaterar motionärerna. De anser att detta är anmärkningsvärt, särskilt som regeringen i propositionen inte anses ha redovisat grunden för sin bedömning, och de föreslår att sekretesslagen skall ändras i enlighet med vad som föreslagits av utredningen.

Vissa kompletterande uppgifter

Offentlighets- och sekretesskommittén (dir. 1998:32) ser för närvarande över utrikessekretessen, däribland EG-relaterade frågor. Kommittén skall, enligt direktiven, göra en kartläggning av myndigheternas hantering av frågor om utrikessekretess. En sådan kartläggning skall ta sikte på frågor om sekretess såväl i EU-samarbetet som i annat internationellt samarbete. Kartläggningen skall utmynna i en bedömning av om det behövs ändringar i reglerna om utrikessekretess eller andra åtgärder, t.ex. en särreglering för EU-samarbetet, samt i så fall förslag till sådana ändringar. De frågor beträffande 4 kap. 5 § och 8 kap. 6 § andra stycket sekretesslagen som här är aktuella kommer att ingå i underlaget för kommitténs ställningstaganden. Kommittén skall redovisa sitt arbete senast den 31 augusti 2004.

I motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) finns ett konkret förslag till lag om ändring i sekretesslagen, vilket helt överensstämmer med det förslag som Utredningen om effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m. lade fram i sitt delbetänkande. Det bör dock noteras att motionärernas lagförslag inte direkt kan användas som underlag för ett förslag till riksdagsbeslut. I regeringens förslag till ändring i konkurrenslagen omnämns inte kommissionen i 45 § andra stycket eller 47 § andra stycket konkurrenslagen, vilket är fallet i utredningens förslag. Detta får följdverkningar på den i motionen föreslagna lydelsen av 4 kap. 5 § sekretesslagen. Det kan vidare noteras att enligt motionärerna skall den föreslagna lagändringen träda i kraft den 1 maj 2004. De övriga aktuella lagförslagen i propositionen har dock den 1 juli 2004 som ikraftträdandedatum. Riksdagen planeras fatta beslut i ärendet i mitten av maj 2004.

Ny företagskoncentrationsförordning

Propositionen

Regeringen föreslår en ändring i lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler, genom vilken hänvisningen i 5 § till rådets förordning 4064/89 ersätts av en hänvisning till rådets förordning 139/2004 av den 20 januari 2004 om kontroll av företagskoncentrationer.

Konsekvenser av förslagen

Propositionen

Propositionens avsnitt om konsekvenser av förslagen innehåller inget förslag till riksdagsbeslut eller särskild bedömning av regeringen. I propositionen sägs bl.a. följande:

Sammanfattningsvis kommer Konkurrensverket att behöva förändra sin verksamhet och självt aktivt söka upp konkurrensbegränsningar, vilket kommer att ta resurser i anspråk. Därtill kommer att betydande resurser kommer behöva avsättas för verkets medverkan i det europeiska samarbetet. Å andra sidan kommer resurser att frigöras till följd av att förhandskontrollen avskaffas. Till detta kommer att verket redan nu i betydande utsträckning deltar i arbete på europeisk nivå. Regeringen har inte nu underlag för att bedöma om Konkurrensverkets behov av resurser förändras med anledning av de nu framlagda förslagen. Eventuella anslagsbehov som följer av ovanstående förändringar föreslås finansieras inom utgiftsområdesramen.

När det gäller länsstyrelserna bedömer regeringen att dessa inte kommer att belastas av den nya ordningen i någon omfattning som har betydelse.

I vad mån Marknadsdomstolen och Stockholms tingsrätt påverkas av utredningens förslag blir givetvis beroende av utvecklingen hos Konkurrensverket. Företagens framtida processbenägenhet kan påverka resursbehovet hos dessa domstolar och även hos de allmänna domstolarna i övrigt. Eventuella merkostnader anser regeringen bör kunna finansieras inom befintliga ramar.

Motionen

I motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) framläggs inte något förslag till riksdagsbeslut i här aktuellt avseende, men propositionens avsnitt om konsekvenser av förslagen kommenteras i motivtexten. Där sägs att motionärerna anser sig återigen ha anledning att peka på bristerna i det beslutsunderlag som regeringen tillställer riksdagen. Regeringen anser, som redovisats, att den inte har underlag för att bedöma om Konkurrensverkets behov av resurser förändras med anledning av de nu framlagda förslagen. Motionärerna menar att det är regeringens uppgift att tillse att ett sådant underlag tas fram och tillställs riksdagen som underlag för riksdagens beslut. Deras bedömning är att Konkurrensverkets behov av resurser sammanhänger med vilka uppgifter som verket åläggs. När regeringen föreslår att verket skall åläggas ytterligare arbetsuppgifter är det därför inte orimligt att anta att detta kräver ytterligare resurser, anför motionärerna. De erinrar om att Moderata samlingspartiet, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Centerpartiet i sina respektive budgetmotioner för år 2004 föreslog högre anslag än regeringen till Konkurrensverket. Detta förefaller mot bakgrund av den föreliggande propositionen som än mer välmotiverat, säger motionärerna.

Vissa kompletterande uppgifter

Konkurrensverket disponerar för år 2004 ett anslag på 82,5 miljoner kronor (prop. 2003/04:1 utg.omr. 24, bet. 2003/04:NU1). Ökningar av Konkurrensverkets anslag för år 2004 föreslogs i respektive partiers budgetförslag enligt följande: Moderata samlingspartiet: + 5 miljoner kronor; Folkpartiet: + 12 miljoner kronor; Kristdemokraterna: + 9 miljoner kronor; Centerpartiet: + 3 miljoner kronor.

Inför budgetberedningen av Konkurrensverkets anslag för år 2005 kommer regeringen att ha tillgång till ett mer komplett underlag för att kunna bedöma verkets resursbehov med anledning av dels de här aktuella förändringarna, dels även eventuellt andra tillkommande uppgifter, sägs det från Näringsdepartementets sida.

Utskottets ställningstagande*Inledning*

Utskottet behandlar först propositionen om moderniserad konkurrensövervakning i dess helhet. Därefter behandlas frågan om behovet av ändring i sekretesslagen till följd av samarbetet inom nätverket, bestående av EG-kommissionen och de nationella konkurrensmyndigheterna inom EU, vilken aktualiserats i motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c).

Moderniserad konkurrensövervakning

Utskottet har i föregående avsnitt om konkurrenspolitikens inriktning framhållit vikten av en effektiv konkurrens. Den är en förutsättning för en väl fungerande samhällsekonomi och syftar till att ge konsumenterna en starkare ställning på marknaden.

Den nu aktuella propositionen om en moderniserad konkurrensövervakning ser utskottet som ett led i strävandena att effektivisera konkurrensen. Detta gäller t.ex. förslaget om att slopa individuella undantag och icke-ingripandebesked. Hos Konkurrensverket kommer därigenom att frigöras resurser, vilka kan användas för övervakning och bekämpning av allvarliga konkurrensstörningar. Vidare är det en fördel med överensstämmelse mellan svensk konkurrensrätt och EG-rätt i detta avseende. Inom EG-rätten kommer, som redovisats, individuella undantag och icke-ingripandebesked att avskaffas den 1 maj 2004.

Enligt den nya ordningen kommer företagen själva att få ta ställning till om det aktuella avtalet eller förfarandet är övervägande positivt för konsumenterna och därmed förenligt med konkurrensrätten. I motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) framhålls vikten av en rättssäker tillämpning av undantagen i konkurrenslagen efter att systemet med förhandsanmälan avskaffas. Vidare betonas att Konkurrensverket bör hjälpa företagen med råd om hur villkoren för undantag från konkurrenslagens förbud skall uppfyllas. Motionärerna har rätt i att slopandet av systemet med förhandsanmälan innebär en förändring för företagen. Samtidigt bör det dock noteras att företagen sedan konkur-

renslagen har varit i kraft i tio år har erhållit kunskaper om och erfarenheter av lagens innehåll och hur den skall tillämpas. Som redovisats kommer företagen även framöver att ha möjlighet att kontakta Konkursverket för information och vägledning om gällande regler. Verket har också deltagit i seminarier kring de nya reglerna och skall under hösten 2004 arrangera ett seminarium för branschorganisationer och företag för att ge information och svara på frågor om den praktiska tillämpningen av det nya regelverket. Med detta anser utskottet att det inte finns något behov för riksdagen att göra ett tillkännagivande i saken, och den nämnda motionen avstyrks följaktligen i berörda delar.

När det gäller gruppundantagen delar utskottet regeringens bedömning att dessa bör behållas tills vidare. Systemet med bindande föreskrifter om gruppundantag ger rättssäkerhet och förutsägbarhet för företagen. Detta är särskilt viktigt vid det förestående systemskiftet med slopande av individuella undantag och icke-ingripandebesked och övergång till ett ständigt gällande, generellt undantag från förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag. I motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) görs – utan något förslag till riksdagsbeslut – motsvarande bedömningar beträffande gruppundantagen.

Ett inslag i den moderniserade konkurrensövervakningen är det utökade samarbetet mellan kommissionen och medlemsstaternas konkurrensmyndigheter i ett nybildat nätverk (European Competition Network, ECN). Inom ramen för detta nätverk kommer att skapas mekanismer för information och samråd. Utskottet ser positivt på detta arbete och ser det som en del av effektiviseringen av konkurrensövervakningen.

I anslutning till det samarbete som kommer att ske inom nätverket tas i den nyssnämnda motionen upp en fråga som rör rättssäkerhet. Det gäller de situationer då nationella rättsliga myndigheter skall genomföra undersökningar på uppdrag av EG-kommissionen vid utredningar om överträdelser av förbud och då i synnerhet vid undersökningar i privata utrymmen. Som tidigare redovisats har motsvarande frågor behandlats våren 1994 i en proposition om handräckning vid Eftas övervakningsmyndighets undersökningar hos företag i Sverige. Den bedömning som då gjordes var att svensk rätts regler om ansvar för felaktig myndighetsutövning och allmänna principer för tvångsmedelsanvändning var tillräckliga för att hindra sådant som närmast kan betraktas som myndighetsmissbruk. Enligt utskottets mening är det möjligt att tillämpa motsvarande resonemang i det här aktuella fallet. Utskottet förutsätter att regeringen följer utvecklingen och vidtar de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa rättssäkerheten. Något tillkännagivande av riksdagen i frågan är sålunda inte erforderligt, och motionen avstyrks i berörd del.

När det gäller konsekvenserna av de här aktuella förändringarna i konkurrensrätten sägs i propositionen att regeringen inte nu har underlag för att bedöma om Konkursverkets resursbehov förändras med anledning av dem. Detta kritiserar i motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) – dock utan något förslag till riksdagsbeslut. Motionärerna förmodar att förslagen i propositionen kommer att medföra ökade arbetsuppgifter för Konkursverket och att verket

därmed kan komma att behöva ytterligare resurser. Utskottet nöjer sig i detta sammanhang med att konstatera att frågan om Konkurrensverkets anslag för budgetåret 2005 kommer att beredas på sedvanligt sätt under hösten 2004 inför budgetpropositionen för år 2005.

Sammantaget tillstyrker utskottet alltså propositionen och avstyrker den nämnda motionen i berörda delar.

Ändring i sekretesslagen

I motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) föreslås – i anslutning till regeringens bedömningar avseende samarbetet inom nätverket mellan EG-kommissionen och medlemsstaternas nationella konkurrensmyndigheter – att riksdagen skall besluta om en ändring i sekretesslagen för att garantera sekretess vid utbyte av information mellan svenska konkurrensmyndigheter och konkurrensmyndigheter i andra EU-länder eller EG-kommissionen.

Utskottet vill inledningsvis framhålla att utskottet tillmäter frågan om sekretess i här aktuella avseenden lika stor vikt som motionärerna. Eftersom den information och de uppgifter som kan komma att bli föremål för utbyte genom den nya ordningen kan röra sig om affärshemligheter eller andra för de berörda företagen känsliga uppgifter är det en fullständig självklarhet att dessa uppgifter skall behandlas med tillbörlig sekretess. Det föreligger således ingen skillnad mellan utskottets bedömning och motionärernas när det gäller själva sakfrågan om sekretess.

Utskottet vill också erinra om, som redogjorts för, att frågan om utrikessekretess, inklusive EG-relaterade frågor, för närvarande är föremål för översyn av Offentlighets- och sekretesskommittén. Kommittén skall redovisa sitt arbete senast den 31 augusti 2004. Utskottet förutsätter att frågan belyses i kommitténs arbete.

Med det anförda avstyrker utskottet motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) även i denna del.

Konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden som tar upp olika aspekter av konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor. Sammantaget anser utskottet att regeringens arbete på området styrs av en klar vilja att uppnå och upprätthålla konkurrensneutralitet mellan offentlig och privat verksamhet. Utskottet förutsätter att frågan ges hög prioritet och att regeringen återkommer till riksdagen i frågan. *Jämför reservation 3 (m, fp, kd, c).*

Motionerna

I motion 2003/04:N248 (m) begärs ett tillkännagivande av riksdagen om att öka etableringsfriheten och att uppmuntra privatiseringar och konkurrensut-sättning inom den offentliga sektorn. Stat, landsting och kommuner bör koncentrera sig på sådana verksamheter där offentliga insatser kan förväntas vara överlägsna enskilda och kooperativa initiativ, anför motionärerna. De säger att kommunerna många gånger bedriver verksamhet som kan och bör skötas av privata aktörer. Många små företag har kommuner, landsting och myndigheter som sina kunder, påpekar motionärerna vidare. De menar att det finns anledning att se över lagen om offentlig upphandling men även konkurrens-lagen, lagen om otillbörligt upphandlingsbeteende och kommunallagen för att förverkliga de principer om affärsmässighet, konkurrens och icke-diskriminering som skall gälla för offentlig upphandling. I vissa fall är också ansvarsfördelningen oklar, påstår motionärerna. De inblandade myndigheter-na är Nämnden för offentlig upphandling, Konkurrensverket, Kammarkolle-gium och Kommerskollegium. Motionärerna vill se över denna splittrade myndighetsbild och anser att nämnden bör slås samman med Konkurrensver-ket, vilket tydligare skulle visa att upphandlingslagen i första hand är en konkurrenslagstiftning.

Riksdagen bör begära att regeringen skall lägga fram förslag om avveckling av konkurrensnedvridande offentlig verksamhet, anför det – med likar-tade motiveringar – i motionerna 2003/04:N316 (m) och 2002/03:Fi236 (m). Staten, landstingen och kommunerna bedriver en omfattande näringsverk-samhet, vilken medför betydande problem för en fri och rättvis konkurrens, säger motionärerna. De anser att när staten eller en kommun engagerar sig som ägare i företag betyder det i praktiken att dessa företag kan agera på marknaden med den statliga respektive den kommunala beskattningsrätten som eget kapital. De finansiella riskerna blir betydligt mindre än för de pri-vata konkurrenterna och i praktiken tillåts aldrig statliga eller kommunala företag att gå i konkurs, vilket får till följd att de offentligt ägda företagen indirekt subventioneras i förhållande till företag som får söka sitt riskkapital på marknaden villkor, säger motionärerna. De menar att konkurrensförhål-landena snedvrids ytterligare av att en rad myndigheter bedriver konkurrens-utsatt verksamhet. Statligt och kommunalt ägande kan aldrig fullt ut förenas med en sund och rättvis konkurrens, även om riktlinjerna är att företagen skall drivas under strikt kommersiella villkor, eftersom politiker kan påverkas av motstridiga intressen i sin dubbla roll som ägare och lagstiftare respektive lokal myndighetsutövare, anför motionärerna. De påpekar att en stor del av de anmälningar som kommer till Konkurrensverket riktar sig mot kommuner, landsting och statliga organ. Den statliga, kommersiella verksamheten utgör också ett betydande problem, säger motionärerna. I Konkurrensverkets sta-tistik över företag som missbrukat sin dominerande ställning återfinns SAS AB, Telia Sonera AB, SJ AB och Posten AB, och nästan hälften av alla dom-stolsavgöranden angående missbruk av dominerande ställning rör företag med statlig ägarinblandning. Även beträffande ifrågasatt konkurrensbegränsande

beteende, där medborgarnas anmälningar registreras, utgör de statliga och kommunala bolagen en stor del, påpekar motionärerna. När det gäller myndigheternas konkurrensbegränsande verksamhet har Konkurrensverket närmast obefintliga möjligheter att ingripa med hjälp av konkurrenslagen, eftersom den avser företag och därmed inte är tillämplig på den offentliga sektorns konkurrenssnedvridning. De stora bristerna i konkurrensneutralitet mellan offentlig näringsverksamhet och privata bolag behöver åtgärdas genom skärpta krav på upphandlingar, redovisningar och affärsmässighet, anför motionärerna. Statskontoret kartlade i rapporten Staten som kommersiell aktör (2000:16) den verksamhet som statliga myndigheter och bolag bedrev i konkurrens med privata företag, erinrar motionärerna om. I rapporten redovisades en lista över myndigheter som hade konkurrenspåverkande verksamhet. Av de 99 myndigheter och affärsverk som fanns på listan sålde 70 något i konkurrens medan 53 konkurrerade med småföretag. Myndigheter skall inte syssla med verksamhet som snedvrider konkurrensen och som inte är myndighetsutövning, och regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag om att avveckla denna typ av konkurrenssnedvridning, anför motionärerna.

I motion 2003/04:N208 (m) begärs ett tillkännagivande av riksdagen om att regeringen skyndsamt skall lägga fram förslag till beslut om konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor. Trots förslag från Konkurrensrådet och i en remissbehandlad departementspromemoria (Ds 2001:17) har regeringen hittills inte varit beredd att skrida till handling i den nämnda frågan, säger motionären. Hon noterar att regeringen intar ståndpunkten att frågan bör utredas vidare och att den hänvisar bl.a. till att ett förslag skall ha uppslutning från både offentlig och privat sektor. Att sådan enighet ställs som villkor för regeringsförslag är inget motionären har lagt märke till tidigare.

Följande tre tillkännagivanden begärs i motion 2003/04:N293 (fp): om att införa åtgärder för att reda ut konkurrenssituationen mellan privata och offentliga utförare; om åtgärder för att underlätta tillträde till olika marknader; om att ta bort selektiva företagsstöd och snedvridande kommunala stöd till företag. Kraftfulla åtgärder måste vidtas från regeringens sida för att driva på avregleringsarbetet i syfte att skapa utrymme för privata initiativ i kommuner och landsting, anför motionärerna. De påpekar samtidigt att det privata utbudet på vissa håll kan vara mycket begränsat. Riksdagen bör hos regeringen begära förslag om ändringar i de lagar som styr den obligatoriska, kommunala verksamheten vad gäller sådana bestämmelser som förhindrar uppkomsten av konkurrerande alternativ till det rådande monopolet i det allmännas regi, anser motionärerna. Detta skulle skapa möjligheter för många småföretagare att utveckla egna verksamheter inom tjänstesektorn. Konkurrensbegränsande förfaranden från olika kommunala aktörers sida måste påtalas och åtgärdas, säger motionärerna och menar att regeringen har intagit en alltför avvaktande hållning. Inrättandet av Konkurrensrådet har inte räckt. Liksom i föregående motion noteras att regeringen ännu inte har lagt fram något förslag om införande av en konfliktlösningsregel i konkurrenslagen. Regeringen måste ome-

delbart vidta åtgärder för att reda upp konkurrenssituationen mellan offentlig och privat sektor, anför motionärerna. De hänvisar vidare till en rapport av Konkurrensverket, Vårda och skapa konkurrens (2002:2), i vilken en rad åtgärder har föreslagits och som motionärerna anser omedelbart bör genomföras. Det rör sig om följande: Inför särskilda bestämmelser i lag som gör det möjligt att ingripa mot andra slag av konkurrensnedvridande förfaranden än de som omfattas av konkurrenslagen; avskilj organisatoriskt och redovisningsmässigt myndighetsuppgifter från konkurrensutsatt verksamhet; ändra kommunallagen så att företag ges bättre möjligheter att få prövat i domstol om det är förenligt med lagen att kommunala aktörer börjar driva näringsverksamhet på konkurrensmarknader; ge den myndighet som har tillsynen över den offentliga upphandlingen rätt att föra talan om en marknadsskadeavgift om en upphandlande enhet brutit mot lagen om offentlig upphandling; integrera tillsynen av den offentliga upphandlingen med övriga myndighetsuppgifter på konkurrensområdet; ersätt successivt nuvarande form av inköpsamordning/ramavtal och ej preciserade inköpsvolymmer med frivilligt samarbete myndigheter emellan om inköp utifrån förutbestämda volymer; klargör att kommunernas och landstingens inköp från egna företag omfattas av upphandlingsreglerna; komplettera upphandlingsreglerna för att komma till rätta med avbrutna anbudstävlingar; inför bestämmelser om att myndigheterna skall beakta effekterna på konkurrensen vid stödgivning och att företagen skall få bättre möjligheter att få lagligheten av ett kommunalt stöd prövat.

I motion 2003/04:N226 (fp) begärs tillkännagivanden om vikten av att en ökad andel av den offentliga sektorns verksamhet läggs ut på entreprenad och om att Konkurrensverket bör granska välfärdssektorn. En större del av såväl kommunernas som landstingens verksamhet måste läggas ut på entreprenad, vilket skulle öppna marknader för inte minst kvinnors nyföretagande inom välfärdssektorn, anför motionären. Han anser att vård, skola och omsorg naturligtvis skall vara offentligt finansierade via skattsedeln och ges till människor utifrån deras behov, men denna princip innebär inte att all verksamhet också måste utföras i offentlig regi. Konkurrensverket har under senare år i särskilda räder slagit till mot bl.a. bensinbolag som har försökt begränsa konkurrensen, konstaterar motionären och undrar varför inte verket också kan göra tillslag mot t.ex. de landsting som har en andel av marknaden som överstiger 95 % och som därigenom försätter privata företagare i en omöjlig konkurrenssituation.

I en annan motion – 2003/04:N227 (fp) – av samme motionär begärs ett tillkännagivande av riksdagen om att det för all kommunal verksamhet som erbjuder kommersiellt gångbara varor eller tjänster åt allmänheten bör krävas tillstånd från länsstyrelsen. Detta är nödvändigt för att komma till rätta med att kommunernas förvaltningar eller kommunalt ägda företag erbjuder tjänster åt allmänheten som konkurrerar ut privata företag.

Turistnäringens konkurrensförhållanden i relation till offentlig näringsverksamhet är föremål för yrkande i motion 2003/04:N337 (fp). Konkurrensverket avlämnade år 1998 en rapport, Konkurrenshinder för småföretag

(1998:2), i vilken verket framförde uppfattningen att myndigheter inte bör bedriva verksamhet på väl fungerande konkurrensmarknader och efterlyste en precisering från statsmakternas sida under vilka förutsättningar som sådant skall få ske, säger motionärerna. Verket efterlyste också regler som säkerställer att stöd inte snedvrider konkurrensen, hämmar eller omöjliggör verksamhet i företagen. De missförhållanden som Konkurrensverket påtalade har relevans även inom turistnäringen, där ett stort antal kommuner bedriver näringsverksamhet inom ramen för sina turistbyråer, i kommunala stiftelser och i hel- eller delägda bolag, menar motionärerna. De påpekar att regelrätta bidrag till privata företag också förekommer, bl.a. inom ramen för den svenska regionalpolitiken och EU:s regionalpolitik. Även annan offentlig näringsverksamhet förekommer inom området, framför allt i form av turistanläggningar av olika slag, bl.a. campingplatser, hotell och restauranger. Kommuner har på detta sätt i flera fall lyckats uppnå marknadsdominerande ställning, vilket har försvårat nyetableringar och förhindrat uppkomsten av privata verksamheter, anför motionärerna.

I motion 2003/04:N412 (kd) begärs ett tillkännagivande av riksdagen om kommunernas roll i näringspolitiken. Kommuner och myndigheter bedriver i ökad utsträckning näringsverksamhet på konkurrensmarknader, t.ex. i form av tvätteritjänster, fastighetsskötsel, gym, städning och catering, säger motionärerna. De anser att kommunalt och statligt ägande bör avvecklas på marknader där privata företag konkurrerar, eller skulle kunna konkurrera, och där inte sociala eller hälsomässiga restriktioner motiverar ett offentligt ägande. Många småföretag har problem med att offentligt stöd i olika former ges till deras konkurrenter, uppger motionärerna och hänvisar till att Konkurrensverket har kartlagt problemet och funnit en rad exempel på kommuner som verkar konkurrensnedvridande. Det handlar om kommuner som gett penningbidrag, tillhandahållit gratis eller subventionerad arbetskraft, nedsatta lokalhyror, m.m. Sådana stöd är inte tillåtna enligt kommunallagen, men förekommer ändå, hävdar motionärerna. Det är främst små företag som råkar illa ut och det är mycket svårt att överklaga ett kommunalt stöd som innebär stöd till en konkurrent, säger motionärerna. De anser att den offentliga sektorn måste reformeras och att stat, landsting och kommuner bör koncentrera sig på sådana verksamheter där offentliga insatser kan förväntas vara överlägsna enskilda och kooperativa initiativ bedrivna i små, decentraliserade företag. En del av den kommunala verksamheten kan med fördel skötas på entreprenad, och politikerna måste i högre grad än hittills renodla sin roll som konsumentföreträdare och inte samtidigt ta på sig dubbelrollen som producentföreträdare, anför motionärerna.

Två tillkännagivanden begärs i motion 2003/04:N346 (kd) – om rättvis konkurrens mellan offentlig och privat sektor och om avveckling av snedvridande företagsstöd. Motiveringen bakom är likartad den i nyssnämnda motion 2003/04:N412 (kd). Dessutom anser motionärerna att Konkurrensverket bör ges ett vidgat uppdrag att övervaka också kommunallagens efterlevnad. Om det framkommer att en kommun brutit mot lagen avseende otillbör-

lig näringsverksamhet bör någon form av marknadsstörningsavgift kunna dömas ut, anför motionärerna.

Ett tillkännagivande om konkurrensnedvridande kommunal verksamhet begärs i motion 2003/04:N347 (kd). En kommun skall inte engagera sig i sådana aktiviteter som privata företag kan sköta lika bra, menar motionärerna. De anser att det kommunala engagemanget på turismens område skapar svårigheter såväl för redan etablerade företag som för företag som vill komma in på marknaden. Det är fel om den kommunala turistverksamhetens uppbyggnad finansieras med skattemedel och den fortsatta driften sker med kommunala driftsbidrag, vilket ger en annan kostnadsbild än för de privata aktörerna, anför motionärerna. De påpekar att om en kommun ger bidrag eller fördelaktiga lån till en av företagen på orten eller ett kommunägt bolag förfogar över resurser som inte konkurrerande aktörer får utnyttja på samma villkor, snedvrids konkurrensen. Inga sysselsättningsaspekter kan berättiga ett sådant beteende, anser motionärerna.

I motion 2003/04:N327 (c) begärs ett tillkännagivande om att staten har ett ansvar i fall när konkurrensen mellan privata entreprenörer på en offentlig tillhandahållen tjänst är så svag att konsumenterna inte enkelt kan välja bort företag som tummar på kvaliteten. Vidare föreslås ett tillkännagivande om att de speciella samhällsintressen som det statliga utförandet i vissa fall skall representera kan, i fall av väl genomförd reglering eller kontraktering, tillgodoses lika bra av privata entreprenörer till både lägre kostnader och högre kvalitet. Centerpartiet anser att det finns områden då statligt ägande är att föredra framför enskilt, t.ex. tillhandahållandet av grundläggande infrastruktur som vägar, järnvägar, el- och bredbandsnät, m.m., vilka representerar strategiska nationella intressen, säger motionärerna. De anser att en fri konkurrens mellan operatörerna ligger i konsumenternas intresse. Väl använd kan reglering eller kontraktering av marknader som ställs till förfogande för privata entreprenörer vara ett bättre instrument än ett statligt utförande, anför motionärerna. Det kan handla om att post skall delas ut i hela landet, att naturliga monopol inte får ta ut för höga priser eller att friskolor inte får avvisa vissa elever.

Riksdagen bör begära att regeringen skyndsamt återkommer till riksdagen med förslag till åtgärder i syfte att förbättra möjligheterna att driva företag inom vårdsektorn, anføres det i motion 2003/04:N329 (c). Jämställdhetsarbete handlar ofta mer om att förändra normer och strukturer än att använda politiska instrument som kvotering, säger motionärerna. De anser dock att det finns områden där politiken på ett enkelt sätt skulle kunna bidra till att bryta upp sociala konstruktioner om begreppen kvinnligt och manligt genom att slå hål på gamla maktstrukturer och därmed släppa fram kvinnor som vill bli företagare. Ett sådant område är hälso- och sjukvården, där kvinnorna är fler än männen vad gäller att driva företag, men där allt färre tillåts att starta eget, anför motionärerna. De menar att detta är ytterligare en faktor som håller tillbaka både kvinnors utvecklingsmöjligheter som företagare och en bättre mångfald och kvalitet i vården. Vårdentreprenörer vittnar om svårigheterna

att arbeta långsiktigt och om de stora risker som är förbundna med att försöka driva företag inom välfärdssektorn, säger motionärerna avslutningsvis.

Vissa kompletterande uppgifter

Olika lagar reglerar de offentliga aktörernas agerande när det offentliga uppträder som antingen köpare eller säljare – främst lagen (1992:1558) om offentlig upphandling, lagen (1994:615) om ingripande mot otillbörligt beteende avseende offentlig upphandling, kommunallagen (1991:900) och konkurrenslagen (1993:20). Ansvaret för dessa lagar ligger på tre olika utskott, nämligen finans-, konstitutions- och näringsutskotten.

Riksdagen avslöt våren 2003 motionsyrkanden som tog upp olika aspekter av konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor (bet. 2002/03:NU10). Sammantaget ansåg utskottet att regeringens arbete på området styrs av en klar vilja att uppnå och upprätthålla konkurrensneutralitet mellan offentlig och privat verksamhet och att arbetet har hög prioritet. I en reservation (m, fp, kd, c) efterfrågades kraftfulla åtgärder från regeringens sida för att driva på avregleringsarbetet i syfte att skapa utrymme för privata initiativ i kommuner och landsting.

Regeringen tillsatte år 1997 ett råd för konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor (Konkurrensrådet). Rådet, som har bestått av representanter från såväl offentlig som privat sektor, har haft två huvudsakliga uppgifter. Den första har gällt att rådet skulle belysa enskilda fall och försöka undanröja konkurrenskonflikter genom dialog och kontakter mellan berörda parter. Rådets andra uppgift har varit att försöka åstadkomma en samsyn mellan företrädare för offentlig och privat sektor om hur de långsiktiga spelreglerna på området bäst skall formuleras. Konkurrensrådet redovisade sina samlade erfarenheter och de resultat som uppnåtts i betänkandet Konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor (SOU 2000:117). De problem som rådet redovisade uppstår främst när privata och offentliga aktörer möts på samma marknad, dvs. när det allmänna bedriver säljverksamhet som är konkurrensutsatt. Enligt rådet har verksamheter där privata och offentliga aktörer konkurrerar med varandra ökat påtagligt under senare tid. Rådet ansåg att problemen kan lösas antingen genom att den offentliga sektorn drar sig tillbaka eller genom att konkurrensförutsättningarna görs så lika som möjligt. I fråga om lagreglering anfördes att parterna i rådet i grunden har olika uppfattning om behovet av lagändringar. Det bedömdes därför inte vara möjligt att finna lösningar som fullt ut tillgodoser alla krav och önskemål som framförts. Rådet enades dock om att i betänkandet presentera ett sätt att åstadkomma mer konkurrensneutrala villkor, nämligen att i konkurrenslagen införa en bestämmelse som tar sikte på att korrigera konkurrensnedvidande beteenden från offentliga aktörer. Rådets rekommendation är en missbruksbestämmelse där de offentliga aktörerna i händelse av lagöverträdelse inte drabbas av ekonomiska sanktioner för redan inträffat agerande, utan enbart vitesbelopp om den berörda aktören inte rättar sig efter ett beslut. Rådet ansåg att möjligheten för en enskild att föra en skadeståndstalan i sådana sammanhang

bör utredas. Enligt rådet kan vidare många av de identifierade konkurrensproblemen lösas på lokal nivå.

Rådet hade ursprungligen en begränsad verksamhetstid på tre år, t.o.m. år 2000, men fick förlängning i olika omgångar (dir. 2002:157). Vid årsskiftet 2003/04 upphörde rådets verksamhet. Konkurrensverket fick inför Konkurrensrådets upphörande, i sitt regleringsbrev för år 2004, i uppdrag att i avvaktan på eventuella nya lagregler särskilt följa de frågor som rör konkurrens på lika villkor mellan privat och offentlig verksamhet som beretts inom ramen för Konkurrensrådets verksamhet fram till den 31 december 2003. I detta ligger bl.a. att verket skall följa utvecklingen på marknaden samt uppmärksamma eventuella nya konkurrenskonflikter i ljuset av det befintliga konkurrensrättsliga regelverket.

Regeringen beslöt vidare i februari 2004 att ge Konkurrensverket i uppdrag att, med utgångspunkt i de erfarenheter som gjorts i Konkurrensrådets arbete med frågor angående konkurrens på lika villkor mellan privat och offentlig sektor, analysera och föreslå åtgärder som kan behövas för att ytterligare förbättra marknadens funktionssätt beträffande konkurrensen mellan privata och offentliga aktörer. Konkurrensverket skall inom ramen för uppdraget sprida information om goda exempel på en fungerande konkurrens och om hur konkurrenssnedvridande förfaranden kan undvikas. Uppdraget skall rapporteras till Näringsdepartementet senast den 1 oktober 2004.

Med utgångspunkt i Konkurrensrådets betänkande har en departementspromemoria utarbetats, Konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor (Ds 2001:17). I promemorian har lämnats förslag om att en konfliktlösningsregel skall införas i konkurrenslagen. Enligt förslaget skall förbud i enskilda fall kunna meddelas mot offentlig konkurrenshämmande verksamhet som bedöms vara skadlig från allmän synpunkt. Sådana förbud skall meddelas av Marknadsdomstolen, på talan av Konkurrensverket, och föreslås kunna förenas med vite. Promemorian innehöll även förslag om att Konkurrensrådet skulle knytas till Konkurrensverket. Vidare föreslogs att Marknadsdomstolen skall förstärkas med en expert som har särskilda insikter i den berörda offentliga verksamheten. Såväl betänkandet som departementspromemorian har remissbehandlats.

Regeringen uttalade våren 2002 i proposition 2001/02:167 om ändringar i konkurrenslagen för effektivare kartellbekämpning, m.m. att en lagreglering av konkurrensproblem mellan offentlig och privat näringsverksamhet, som ytterst innebär prövning i domstol, bör grundas på bredast möjliga uppslutning från berörda aktörer. Regeringen konstaterade att departementspromemorians förslag till särskild regel i konkurrenslagen hade givit upphov till ytterligare diskussioner och synpunkter från olika utgångspunkter om hur en eventuell lagreglering bör utformas. Det är angeläget att dessa frågor analyseras, och beredningen av lagförslaget kommer därför att fortsätta, sades det i propositionen. Inriktningen i det arbetet angavs vara att ett förslag till lagregel som har en uppslutning både från offentlig och privat sektor skulle kunna presenteras före utgången av år 2002. Våren 2003 noterade utskottet i betän-

kande 2002/03:NU10 om vissa konkurrenspolitiska frågor att enligt uppgift från Näringsdepartementet pågick beredningsarbetet, då med inriktning på att ett förslag till lagregel skulle kunna presenteras i en lagrådsremiss under våren 2003.

Enligt uppgift från Näringsdepartementet pågår fortsatt beredningsarbete inom Regeringskansliet.

När det gäller lagen om offentlig upphandling (som finansutskottet ansvarar för) beslöt riksdagen våren 2002 om vissa ändringar i lagen (prop. 2001/02:142, bet. 2001/02:FiU12). Riksdagen anmodade regeringen att göra en förnyad prövning av ställningen för Nämnden för offentlig upphandling i samband med en av regeringen aviserad översyn av myndighetsstrukturen när det gäller konsument- och konkurrensfrågor. Riksdagen beslöt vidare att upphandlande enheter får hänvisa till kriterier för miljömärken, om kriterierna för märket har utarbetats på grundval av vetenskaplig information. Regeringen uppmanades därvid att fortsätta sitt arbete med att verka för att EU:s regler och andra internationella regler på sikt ändras så att det blir möjligt att ta större hänsyn till miljön vid upphandling. Riksdagen avslog regeringens förslag om att direktupphandling skall medges när upphandlingens värde understiger fem prisbasbelopp. Beslut fattades också om en förbättring av möjligheterna för leverantörer att ansöka om överprövning av en upphandlande enhets beslut om att en viss leverantör skall tilldelas upphandlingskontraktet, med innebörd att en upphandlande enhet skall vara skyldig att på eget initiativ lämna upplysningar till anbudssökande och anbudsgivare om tilldelningsbeslutet och att enheten skall vara skyldig att lämna sådana uppgifter till varje leverantör som så begär. I budgetpropositionen för år 2003 (prop. 2002/03:1) angavs att regeringen inte har för avsikt att vidta några åtgärder när det gäller myndighetsstrukturen inom konkurrensområdet, men att det kan finnas anledning att återkomma till frågan om organisationen för Nämnden för offentlig upphandling i samband med att regeringen tar ställning till hur sanktionssystemet inom den offentliga upphandlingen skall vara utformat. I budgetpropositionen angavs tidpunkten för denna proposition till våren 2003. Någon proposition har dock ännu inte lagts fram.

När det gäller lagen om ingripande mot otillbörligt beteende avseende offentlig upphandling gavs Konkurrensverket i 2003 års regleringsbrev i uppdrag att kartlägga hur lagen har tillämpats och huruvida det finns skäl att se över lagen. Konkurrensverket redovisade uppdraget i februari 2003. I rapporten dras följande slutsatser: Lagens räckvidd är mycket begränsad, vilket innebär litet eller inget incitament för företag att klaga på otillbörliga beteenden; lagen är komplicerad och oklar på flera punkter; den institutionella strukturen på upphandlingsområdet, med två myndigheter och tre domstolsordningar som har att tillämpa två lagar på det som kan vara ett och samma förfarande, är splittrad; få klagomålsärenden har blivit ännu färre under de senaste åren, varvid en viktig förklaring är lagens oklarheter och ineffektiva sanktionssystem, snarare än att problemen på upphandlingsområdet skulle ha minskat. Rapporten analyseras inom Näringsdepartementet.

Kommunernas möjlighet att selektivt stödja företag, som berörs i några motioner, begränsas av kommunallagens bestämmelser. I den mån en kommun skulle utnyttja de undantagsvisa möjligheter som finns att bevilja stöd är den skyldig att beakta EU:s regler om statligt stöd. I dessa fall krävs som regel ett godkännande av kommissionen innan ett stöd kan utbetalas. EU:s statsstödsregler har även s.k. direkt effekt, vilket innebär att ett enskilt företag kan vända sig till svensk domstol eller till kommissionen med klagan om statligt stöd som misstänks vara otillåtet. Stöd som konstateras vara otillåtet skall återbetalas. EG-kommissionen har också på egen hand initierat granskningsförfarande i några fall av icke anmälda kommunala stöd och prövar då förenligheten med EG-rätten.

Konkurrensverket presenterade våren 2002 rapporten Vårda och skapa konkurrens (2002:2). Mot bakgrund av statsmakternas uttalande hösten 2000 (prop. 1999/2000:140, bet. 2000/01:NU4) om att andelen av den samlade ekonomin där konkurrens råder bör öka gjorde Konkurrensverket en analys av erfarenheterna av konkurrenslösningar inom den offentliga sektorn och bedömningar av förutsättningarna för att öka den konkurrensutsatta delen av den svenska ekonomin. I rapporten föreslogs bl.a. att uppdragsverksamhet, stödfunktioner m.m. som inte tillhör statliga myndigheters kärnverksamhet skall konkurrensutsättas, att monopol skall avvecklas och att den offentliga upphandlingen skall effektiviseras samt att långsiktiga konkurrensplaner som anger konkreta mål, områden och tidsplaner för konkurrensutsättning skall upprättas. Erfarenheterna talar för att man inte bör börja med att konkurrensutsätta vård och omsorg, utan att man först måste lära av entreprenader på ”hårda” områden, såsom lokalvård och transporter, sades det. Att ha viss verksamhet kvar i egen regi är ett sätt att behålla beställarkompetensen. All offentlig verksamhet som gäller myndighetsutövning kan inte eller får inte konkurrensutsättas. Det måste också finnas reella förutsättningar för konkurrens när man börjar tillämpa konkurrenslösningar. I rapporten föreslogs en lång rad åtgärder på olika områden.

Konkurrensverket har också, på regeringens uppdrag, analyserat konkurrensen på marknaden för tandvård och belyst skillnader i konkurrenshänseende mellan den offentligt drivna tandvården och privattandvården. I rapporten Tandvård och konkurrens (2004:1), som presenterades i januari 2004, redovisas konkurrenshinder på marknaden och lämnas förslag om hur konkurrensen skall förbättras. Rapporten kommer att analyseras inom Regeringskansliet, där olika departement är berörda.

Näringsminister Leif Pagrotsky besvarade i mars 2004 en fråga (fr. 2003/04:822) av Lars Lindén (kd) om vilka åtgärder han avser att vidta för att offentlig skattefinansierad näringsverksamhet inte fortsättningsvis skall tillåtas konkurrera ut privata företag. Han hänvisade i sitt svar till att det av regeringen tillsatta Konkurrensrådet har uppmärksammat en rad problem som uppkommer då offentliga aktörer bedriver konkurrensutsatt verksamhet, och rådet har vid olika tillfällen uttalat sig kritiskt mot sådan verksamhet. Sådan offentlig verksamhet kan innebära kännbara problem särskilt för småföreta-

garna som ofta är de som bedriver verksamhet inom de sektorer där offentliga aktörer också agerar. Enligt näringsministerns mening är det viktigt att offentliga aktörer har en väl genomtänkt konkurrenspolicy för den del av verksamheten som de avser att konkurrensutsätta. Han erinrade vidare om att Konkurrensrådets mandat upphörde vid årsskiftet 2003/04 och att Konkurrensverket har fått i uppdrag att, i avvaktan på eventuella nya lagregler, särskilt följa de frågor som rör konkurrens på lika villkor mellan privat och offentlig verksamhet, som hittills har beretts inom ramen för Konkurrensrådet. Konkurrensverket har även fått regeringens uppdrag att följa upp Konkurrensrådets verksamhet och att informera om goda exempel. Dessa uppgifter har uttryckligen lagts på Konkurrensverket just för att regeringen vill förvissa sig om att frågorna fortsatt uppmärksammas och tas om hand, uppgav näringsministern. Därtill bereds inom Regeringskansliet fortsatt frågan om en eventuell lagreglering på detta område, sade han.

Näringsminister Leif Pagrotsky besvarade vidare i mars 2004 en fråga (fr. 2003/04:919) av Maria Larsson (kd) om vilka åtgärder han avser att vidta för att underlätta för kvinnor att starta och driva företag inom vård och omsorg. Det har blivit allt vanligare att arbeta med välfärdstjänster i privat regi i stället för i kommun och landsting, sade näringsministern. År 2002 hade 12 % av de anställda inom välfärdstjänsterna en privat arbetsgivare, vilket är en kraftig ökning jämfört med år 1995, då motsvarande andel var 7 %. Kommunerna och landstingen köper i allt större utsträckning verksamhet från privata företag och organisationer i stället för att utföra tjänsterna i egen regi, uppgav näringsministern. Sedan 1990-talets början har antalet företagare, både med och utan anställda, ökat kraftigt inom vård och omsorg. Bland företagarna utan anställda inom vård och omsorg är de flesta kvinnor. I den nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården har regeringen klart uttalat att alternativa driftsformer i den öppna vården och omsorgen skall stimuleras genom att fler kooperativa, privata och ideella vårdgivare ges möjlighet att sluta avtal med sjukvårdshuvudmännen, sade näringsministern vidare. Regeringen följer noga landstingens arbete med att följa intentionerna i den nationella handlingsplanen. För åren 2002–2004 har 42 miljoner kronor anslagits för att främja företagande bland kvinnor och invandrare. Med stöd av dessa medel arbetar Verket för näringslivsutveckling (Nutek) med att stödja kvinnors företagande genom rådgivning och kompetensutvecklingsinsatser i projekt som drivs av Almi Företagspartner AB:s regionala bolag och nyföretagarcentrum. Aktiviteterna har varit mycket uppskattade, och regeringen avser att fortsätta med insatser för att främja kvinnors företagande även efter år 2004, sade näringsministern.

Utskottets ställningstagande

En bärande princip inom näringspolitiken är att likvärdiga villkor skall gälla för olika aktörer på marknaden. I det fall att offentliga aktörer agerar på konkurrensmarknader får detta sålunda inte ske på ett sådant sätt att det privata företagandet hämmas; myndighetsuppgifter skall hållas isär från kommersiell

verksamhet. Enligt de riktlinjer för konkurrenspolitiken som riksdagen fattat beslut om skall andelen av den samlade ekonomin där konkurrens råder öka, och på nya marknader skall strukturer och regler stödja uppkomsten av en balanserad och väl fungerande konkurrens. Vidare gäller att statligt stöd inte får snedvrída konkurrensen, dvs. statligt stöd till svenska företag får inte innebära att andra företag konkurreras ut. Policyn för det svenska statsstödet skall stödja Sveriges arbete i EU mot subventioner som skadar svensk industri.

I vissa av de här aktuella motionerna begärs tillkännagivanden om avveckling av snedvridande företagsstöd. Utskottet har tidigare i avsnittet om konkurrenspolitikens inriktning angett att en av grundpelarna i konkurrenspolitiken är att statligt stöd inte får snedvrída konkurrensen. Det bör också noteras att EU:s statsstödsregler även gäller kommunalt stöd.

Beträffande förhållandet mellan småföretag och den offentliga sektorn vill utskottet framhålla – i linje med det tidigare sagda – att en självklar utgångspunkt är att sund konkurrens skall råda mellan privat och offentlig verksamhet. Samtidigt vill utskottet betona att förhållandena i olika kommuner och landsting kan variera påtagligt. På vissa håll kan det privata utbudet vara mycket begränsat. Utskottet vill också framhålla att vissa aktiviteter inom den kommunala verksamheten kan ha olika sociala funktioner, t.ex. aktiviteter där funktionshindrade får en meningsfull sysselsättning.

När det gäller frågan om införande av en konfliktlösningsregel i konkurrenslagen, som efterfrågas i några motioner, bereds denna fråga, som redovisats, inom Regeringskansliet. Utskottet förutsätter att regeringen återkommer till riksdagen i frågan. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om det uppdrag som Konkurrensverket har när det gäller konkurrens på lika villkor mellan privat och offentlig verksamhet. Verket skall följa utvecklingen, uppmärksamma eventuella konkurrenskonflikter, föreslå åtgärder för att förbättra marknadens funktionssätt m.m. Uppdraget skall redovisas till Näringsdepartementet senast den 1 oktober 2004. Utskottet tillmäter Konkurrensverkets arbete på detta område stor vikt.

Sammantaget anser utskottet att regeringens arbete på området styrs av en klar vilja att uppnå och upprätthålla konkurrensneutralitet mellan offentlig och privat verksamhet. Utskottet förutsätter att frågan ges hög prioritet och att regeringen vidtar erforderliga åtgärder utifrån Konkurrensverkets rapport. Mot denna bakgrund finner utskottet inte anledning till något tillkännagivande av riksdagen av det slag som föreslås i de här aktuella motionerna. De avstyrks därmed i berörda delar.

Utvärdering av om- och avregleringar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner med krav på att regeringen skall anmodas att tillsätta en utredning med uppgift att göra en utvärdering av genomförda om- och avregleringar. Regeringen beslöt i december 2003 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att genomföra en sådan utvärdering.

Motionerna

I motion 2003/04:T458 (s) begärs ett tillkännagivande av riksdagen om nödvändigheten av en utvärdering av de avregleringar som genomförts i Sverige. Ett väl fungerande samhälle måste ha högt ställda krav när det gäller den grundläggande infrastrukturen och samhällsservicen, säger motionärerna. De konstaterar att Sverige under 1900-talet, via i huvudsak statliga insatser, har byggt upp en grundstruktur för samhällsservice när det gäller transporter, kommunikationer och energiförsörjning, men att det under de senaste 15–20 åren har skett stora förändringar beträffande utformningen av systemen. I skenet av utvecklingen såväl i Sverige som internationellt är tiden inne för uppföljning, utvärdering och eftertanke, anför motionärerna. De påpekar att Sverige tillhör de europeiska länder som ligger i framkant när det gäller att omsätta liberaliseringsintentionerna i EG-lagstiftningen med avseende på avregleringar och den inre marknadens realiserande. Resultatet av konkurrensutsättning har bl.a. blivit färre svenska aktörer och fler utländska, säger motionärerna. De anser att det finns starka invändningar mot utvecklingen i infrastrukturbranscherna under 1990-talet i avregleringarnas spår. En kärnfråga för dem är att personalen anses ha kommit att pressas på ett ibland oacceptabelt sätt. En annan viktig fråga är, enligt motionärerna, att kvaliteten och långsiktigheten i företagets agerande emellanåt hamnat i kläm på ett betänkligt sätt. Riksdag och regering har ett ansvar för samhällsservice och infrastruktur, anför motionärerna. De anser att det är hög tid att de omfattande förändringarna inom samhällsservicen och infrastrukturen utvärderas med avseende på kvalitet, service och de anställdas villkor i syfte att skapa en långsiktigt hållbar verksamhet.

Även i motion 2003/04:N306 (s) begärs ett tillkännagivande av riksdagen om utvärdering av avregleringar – i detta fall avseende de statliga bolagen. De senaste åren har avregleringar skett inom posten, taxibranschen, tele, energi, flyget och järnvägen, konstaterar motionärerna. De påpekar att avregleringar kan vara ett medel för staten att lösa strukturella och ekonomiska problem och kanske också ett sätt att nå likvärdig, god och fungerande service i hela landet för medborgarna. För att ta reda på detta bör de avregleringar som har genomförts under 1980- och 1990-talen utvärderas, anför motionärerna. De anser att det är angeläget, inte minst utifrån konsumenternas perspektiv, att utvärdera servicen, kvaliteten, tillgängligheten och prisutvecklingen. Järnvägssektorn i

Sverige, som är ett strategiskt instrument i samhällsbyggandet och därmed kräver ett långsiktigt planeringstänkande, har genomgått en kraftig och snabb förändring, säger motionärerna. De hänvisar vidare till undersökningar av fackförbundet SEKO som visar att det bl.a. beträffande Posten finns en vilshenhet hos kunderna över en försämrad servicenivå. Inom elbranschen dominerar ett fåtal bolag, och produktionskapaciteten har minskat med 10 %, uppger motionärerna avslutningsvis.

I motion 2003/04:N355 (c) begärs att riksdagen skall anmoda regeringen att tillsätta en utredning om de regionala konsekvenserna av avreglering och bolagisering i syfte att eliminera de negativa följderna för främst landsbygden. Utöver allmänna effekter har avreglering och bolagisering av statlig verksamhet under 1990-talet medfört regionala konsekvenser, vilka inneburit att dessa som regel varit större och mer negativa i landsbygdsregionerna än i andra områden, säger motionärerna. De hävdar, med hänvisning till telemarknaden, flygsektorn och elmarknaden, att den typ av problem som avregleringarna och bolagiseringarna skapat inom den tidigare statliga företags- och infrastruktursektorn i första hand ger landsbygdsregionerna sämre service, ökad sårbarhet och dålig säkerhet. Detta kan i förlängningen leda till att företag, men även hushåll, avstår från nyetablering i eller inflyttning till landsbygden på grund av de risker och nackdelar som avregleringarna och bolagiseringarna skapat, befarar motionärerna. De vill mot denna bakgrund att riksdagen skall ställa sig bakom ett krav på att de nämnda problemen skall analyseras närmare och att de aktuella avregleringarnas och bolagiseringarnas regionala effekter skall kartläggas i syfte att åstadkomma en utveckling av den statliga servicen i landsbygden och ett eliminerande av de risker som det nuvarande systemet fört med sig.

Vissa kompletterande uppgifter

Regeringen tillsatte i december 2003 en särskild utredare (chefsekonom Dan Andersson) med uppgift (dir. 2003:151) att, utifrån de utvärderingar som gjorts av regelreformer inom tele-, el-, post-, inrikesflyg-, taxi- och järnvägsmarknaderna, utvärdera och göra en samlad analys av de långsiktiga effekterna för konsumenterna, näringslivet, arbetsmarknaden och samhällsekonomin i olika delar av Sverige. Utredaren skall även, utifrån de genomförda utvärderingarna, föreslå de åtgärder som kan behövas för att ytterligare förbättra marknadernas funktion.

Utvärderingen skall bl.a. belysa konkurrens-, pris- och kvalitetsutveckling samt medborgarservice. Utredaren bör genomföra uppdraget huvudsakligen genom en analys av redan gjorda utvärderingar samt genom att belysa frågeställningar i övrigt som kan ha betydelse för uppdraget. Utredaren skall även föreslå åtgärder som kan öka de positiva effekterna av genomförda regelreformer. En ökad konkurrens har bl.a. inneburit ändrade förutsättningar för samverkan mellan offentlig och privat sektor. Utredaren skall analysera möjligheten att främja tekniskt framåtskridande, forskning och utveckling genom nya samverkansmodeller. Förslagets olika förväntade effekter skall

också redovisas. Förslagen skall beakta EU:s regelverk och den pågående utvecklingen inom EU för berörda sektorer. Möjligheterna att utnyttja effekterna av internationaliseringen och EU:s inre marknad skall beaktas. Utredaren skall i sitt arbete och inför framtagandet av eventuella förslag på postområdet samråda med Post- och kassaserviceutredningen. Utredaren skall, vad gäller redovisning av eventuella förslags konsekvenser för små företag, samråda med Näringslivets regelnämnd.

Uppdraget skall redovisas senast den 1 november 2004.

Utskottets ställningstagande

Som konstateras i de tre här aktuella motionerna 2003/04:T458 (s), 2003/04:N306 (s) och 2003/04:N355 (c) genomfördes främst under 1990-talet om- och avregleringar av ett antal marknader. Enligt utskottets mening är det befogat att – som förordas i de nämnda motionerna – nu göra en utvärdering av dessa om- och avregleringar.

Regeringen tillsatte, som redovisats, i december 2003 en särskild utredare med uppdrag att utifrån de utvärderingar som gjorts av regelreformer inom tele-, el-, post-, inrikesflyg-, taxi- och järnvägsmarknaderna, utvärdera och göra en samlad analys av de långsiktiga effekterna för konsumenterna, näringslivet, arbetsmarknaden och samhällsekonomin i olika delar av Sverige. Utredaren skall även föreslå de åtgärder som kan behövas för att ytterligare förbättra marknadernas funktion.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att de tre aktuella motionerna är tillgodosedda, och de avstyrks därmed.

Kriminalisering av karteller

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om kriminalisering av karteller. Regeringen fattade i november 2003 beslut om tilläggsdirektiv till Utredningen om en effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m., som innebär att frågan om kriminalisering av förbud mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag respektive förbud mot missbruk av dominerande ställning skall utredas. Utskottet avser att aktivt följa frågan och förutsätter att regeringen hösten 2004 lämnar en lägesrapport i budgetpropositionen för år 2005. *Jämför reservation 4 (m, fp, kd, c).*

Motionerna

I fyra motioner tas frågan om en kriminalisering av karteller upp.

Riksdagen bör göra ett tillkännagivande om kriminalisering av karteller, anförts det i motion 2003/04:MJ432 (fp). Eftersom dagligvaruhandeln kontrol-

leras av få aktörer ökar risken för karteller, säger motionärerna. De anser att karteller skall kriminaliseras och att Konkurrensverket skall få större möjligheter att kontrollera marknaden.

Även i motion 2003/04:N293 (fp) begärs ett tillkännagivande av riksdagen om en utredning av kriminalisering av kartellsamarbete. Kartellbildning är mycket skadlig för samhällsekonomin och måste betraktas som en brottslig handling. Det finns ett starkt konsumentintresse av att olagliga karteller bekämpas effektivt, eftersom det i slutändan alltid är konsumenterna som får stå för kostnaderna för en ineffektiv konkurrens i form av högre priser eller sämre utbud, anför motionärerna. De anser att karteller också innebär en orättmätig förmögenhetsöverföring från konsumentkollektivet till de företag som bryter mot konkurrenslagen. Privata monopol och kartellbildningar hör inte hemma i en marknadsekonomi, varför tendenser till detta måste bekämpas med kraft, säger motionärerna. De menar att kartellsamarbete skall kriminaliseras och beläggas med höga böter. De tar också avstånd från det ”tjalleri-system” som riksdagen beslutade om våren 2002 (det s.k. leniencyprogrammet) och som innebär bl.a. att konkurrensskadeavgiften för det företag som avslöjar en kartellbildning kan sättas ned. Riksdagen gjorde våren 2002 ett tillkännagivande om att regeringen skall utreda frågan om kriminalisering av kartellsamarbete och återkomma till riksdagen i frågan, erinrar motionärerna om. De konstaterar – ett och ett halvt år efter riksdagens beslut – att regeringen har negligerat att tillsätta den begärda utredningen. En mycket viktig princip i det demokratiska systemet är att riksdagens beställningar skall efterkommas av regeringen, anför motionärerna. De påpekar att om regeringen av någon anledning inte anser att detta är möjligt måste det anmälas till riksdagen, t.ex. i en proposition. Tillkännagivanden är ett instrument som riksdagen förfogar över för att anmoda regeringen att vidta åtgärder i en fråga, och det får inte uppstå en situation där det kan skapas intryck av att regeringen inte tillmäter detta instrument dess rättmätiga betydelse, säger motionärerna. De anser att det därför är nödvändigt att riksdagen återigen anmodar regeringen att utan vidare tidsspilla tillsätta nämnda utredning.

Också i motion 2003/04:N412 (kd) begärs ett tillkännagivande av riksdagen om kriminalisering av karteller. Den senaste tiden har det uppdagats alltför många olagliga karteller, där företag inom flyg-, olje- och byggbranscherna ertappats med prissamarbete och uppdelning av marknader i syfte att ge sig själva ekonomiska fördelar på andras bekostnad, säger motionärerna. De menar att den gällande konkurrenslagstiftningen, där enbart företagsböter utdöms, är otillräcklig och att lagstiftningen bör vässas genom en kriminalisering av karteller. Riksdagen har, på förslag av Kristdemokraterna tillsammans med övriga borgerliga partier och Miljöpartiet, anmodat regeringen att utreda kriminalisering av karteller, vilket skedde mot Socialdemokraternas och Vänsterpartiets vilja, erinrar motionärerna om. De förutsätter att ett förslag till ändrad lagstiftning snarast föreläggs riksdagen.

Slutligen föreslås även i motion 2003/04:Bo297 (kd) att riksdagen skall begära att regeringen skall återkomma till riksdagen med förslag till lagstift-

ning som innebär en kriminalisering av kartellsamverkan. Den risk som företag för närvarande tar att upptäckas och belastas med konkurrensskadeavgift har inte visat sig vara tillräckligt avskräckande, anför motionärerna. De drar en parallell till den insiderlagstiftning som tillkom i mitten av 1980-talet, vilken innefattar straff i stället för sanktionsavgift. Regeringen har tidigare hävdat att rättsväsendet inte har tillräckliga resurser för att klara den ytterligare belastning som kriminalisering innebär, säger motionärerna. De anser att det rimligtvis bör ankomma på regeringen att tillförsäkra rättsmyndigheter sådana resurser att brott kan utredas och lagföras.

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Riksdagen beslöt våren 2002, på förslag av regeringen, om införande av ett program – det s.k. leniencyprogrammet – för eftergift och nedsättning av konkurrensskadeavgift, med syfte att främja avslöjandet och bekämpandet av skadliga karteller (prop. 2001/02: 167, bet. 2001/02:NU16). Beslutet innebar att konkurrensskadeavgift får efterges för ett företag som har överträtt förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag om företaget anmäler överträdelsen till Konkurrensverket, innan verket har fått tillräckligt underlag för att ingripa mot överträdelsen och något annat företag som deltagit i överträdelsen inte har gjort anmälan tidigare. Det berörda företaget skall också lämna Konkurrensverket all information om överträdelsen som företaget har tillgång till. Förutsättningar för eftergift skall vidare vara att företaget samarbetar fullt ut med Konkurrensverket under utredningen av överträdelsen och att det har upphört eller snarast efter sin anmälan upphör att medverka i överträdelsen. Konkurrensskadeavgift skall dock inte få efterges om företaget har haft den ledande rollen i överträdelsen och det med hänsyn till omständigheterna därför är uppenbart oskäligt med eftergift. Konkurrensskadeavgiften får vidare sättas ned om ett företag i väsentlig mån har underlättat utredningen inte bara av den egna överträdelsen utan även av andras medverkan. Har detta skett i högst väsentlig mån får avgiften efterges helt. Syftet är att alla kartellmedlemmar skall ha ett incitament att medverka i Konkurrensverkets utredning. I två reservationer (c; fp) avvisades regeringens förslag.

Frågan om kriminalisering av kartellsamarbete behandlades också i nyssnämnda sammanhang. Riksdagen gjorde därvid, på förslag av utskottet, ett tillkännagivande om att regeringen skall utreda frågan om kriminalisering av kartellsamarbete och återkomma till riksdagen i frågan (bet. 2001/02:NU16). I en reservation (s, v) avvisades kravet på en utredning.

Våren 2003 gjorde riksdagen – genom att ställa sig bakom en reservation (m, fp, kd, c, mp) – ett förnyat tillkännagivande i frågan om kriminalisering av kartellsamarbete och anmodade regeringen att omedelbart tillsätta den av riksdagen tidigare begärda utredningen och återkomma till riksdagen i frågan (bet. 2002/03:NU10, rskr. 2002/03:194). I reservationen – som alltså blev riksdagens beslut – erinrades om riksdagens nyssnämnda tillkännagivande

från våren 2002. Kriminalisering kan vara ett verksamt instrument vid bekämpningen av kartellsamarbete och att förlita sig till enbart en administrativ sanktionsavgift, som programmet för nedsättning av konkurrensskadeavgift, leniencyprogrammet, innebär, kan leda till att företagen kalkylerar med risk för upptäckt och eventuell konkurrensskadeavgift och ställer det mot den vinst som kartellsamarbetet väntas ge, sades det. Olagligt kartellsamarbete bör jämföras med annan ekonomisk brottslighet. Med en kriminalisering av olagligt kartellsamarbete blir lagen också mer tydlig och kan därmed ha en preventiv effekt. Den begärda utredningen bör också noga följa utvecklingen av leniencyprogrammet och ta med erfarenheterna av detta i utredningsarbetet. I reservationen, vilken som nämnts blev riksdagens beslut, konstaterades att regeringen hade negligerat att tillsätta den våren 2002 begärda utredningen. Det framhölls att en mycket viktig princip i det demokratiska systemet är att riksdagens beställningar skall efterkommas av regeringen. Om regeringen av någon anledning inte anser att detta är möjligt måste det anmälas till riksdagen, t.ex. i en proposition. Tillkännagivanden är ett instrument som riksdagen förfogar över för att anmoda regeringen att vidta åtgärder i en fråga, och det får inte uppstå en situation där det kan skapas ett intryck av att regeringen inte tillmäter detta instrument dess rättmätiga betydelse, sades det.

Utskottsmajoriteten (s, v) ansåg inte att det behövdes något förnyat tillkännagivande i frågan våren 2003. Karteller är till stor skada för samhällsekonomin och för konsumenterna, anförde utskottsmajoriteten och framhöll att en effektiv kartellbekämpning är mycket angelägen och att leniencyprogrammet är ett led i en sådan effektivisering. Mot bakgrund av att programmet trädde i kraft den 1 augusti 2002 och att erfarenheterna av det därmed av naturliga skäl var mycket begränsade kunde utskottsmajoriteten inse problemen med ett utredningsarbete om kriminalisering av kartellsamarbete. Utskottsmajoriteten menade dock att det är en viktig princip i det demokratiska systemet att riksdagens beställningar skall efterkommas av regeringen.

Utredning

Regeringen gav i november 2003 tilläggsdirektiv till Utredningen om effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m. Uppdraget utvidgades därmed (dir. 2003:175) efter ställningstaganden av riksdagen till att omfatta frågan om kriminalisering av förbud mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag respektive förbud mot missbruk av dominerande ställning. I uppgiften ingår det tekniska uppdraget att ta fram en konkret lagstiftningsmodell och att göra en fördjupad lagteknisk analys. Utvecklingen inom EG-rätten behöver följas liksom utvecklingen inom andra EU-stater m.fl. när det gäller kriminalisering på konkurrensrättens område. Kriminaliseringens inverkan på det befintliga programmet för eftergift och nedsättning av konkurrensskadeavgift skall ingå i analysen. Också processuella frågor skall analyseras.

Särskilda utgångspunkter vid fullgörandet av uppdraget skall enligt direktiven vara följande. Det är naturligt att lagstiftningsmodellen inte kan omfatta

alla överträdelse av förbuden i artiklarna 81 och 82 EG-fördraget respektive 6 och 19 §§ konkurrenslagen. Kriminaliseringsmodellen skall därför inriktas på vad som bör betecknas som särskilt allvarliga fall och gälla ett kärnområde av sådana skadliga beteenden. En jämförelse skall ske med vad som tillämpas i fråga om grova förmögenhetsbrott. Här får utredaren bl.a. uppmärksamma karteller av konspiratorisk art, vilka är instrument för att manipulera marknaden i syfte att ekonomiskt gynna de samverkande på ett sätt som leder till eller är ägnat att leda till stor skada för konkurrensen. Den utveckling inom EG-rätten som följer av att EU:s råd i december 2002 antog förordningen (EG) nr 1/2003 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 och 82 behöver uppmärksammas av utredaren, som bör pröva om utvecklingen inverkar på kriminaliseringsaspekterna. I bilden ingår bl.a. samarbetet inom det nätverk av konkurrensmyndigheter som har bildats.

Utredaren skall vidare nog följa utvecklingen av programmet för eftergift och nedsättning av konkurrensskadeavgift samt ta med de praktiska erfarenheterna i bilden. I analysen skall ingå kriminaliseringens inverkan på programmet. Utgångspunkten måste vara att något system med s.k. kronvittnen inte är aktuellt för svenskt vidkommande. Ett sådant system innebär att den som anger en medbrottsling går fri från straffrättsligt ansvar. Utredaren bör överväga om det på något sätt går att åstadkomma en ordning där en kriminalisering inte motverkar syftet med programmet för eftergift och nedsättning. Kan så inte ske på lämpligt sätt, får utredaren överväga vilka slutsatser lagstiftningsmodellen för kriminalisering föranleder i fråga om nämnda program. Det krävs även en fördjupad analys av de processuella frågorna, såsom förutsättningarna för brottsutredningar och lagföring. Marknadsförhållandena och konsumentbehoven är föränderliga över tid. I uppdraget ingår att överväga hur detta förhållande påverkar ett system som bygger på kriminalisering. I fråga om den framtagna modellen skall det göras en konsekvensanalys som omfattar också beräknad resursåtgång för alla berörda. Utredaren skall vad gäller redovisning av förslagens konsekvenser för små företag samråda med Näringslivets regelnämnd.

Utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 31 december 2004.

Utskottets ställningstagande

Ett av de två principiella förbuden i konkurrenslagen är förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag, dvs. mot kartellbildning. Karteller är till stor skada för samhällsekonomin och för konsumenterna. Särskilt allvarliga är karteller som rör prisbildning, anbudsgivning eller marknadsuppdelning. Under senare tid har avslöjanden och misstankar om olagligt samarbete mellan företag varit aktuella inom olika branscher, t.ex. bensinbranschen, flygbranschen och byggsektorn. Att olagliga karteller fortsätter är ett uttryck för de stora vinster som företagen gör på konsumenternas, konkurrenternas och skattebetalarnas bekostnad. Riksdagen beslöt våren 2002, som redovisats, om införande av ett program med regler om eftergift och nedsättning av kon-

kurrensskadeavgift med syfte att främja avslöjandet och bekämpandet av skadliga karteller.

Riksdagen har, som redogjorts för, vid två tillfällen – genom tillkännagivanden våren 2002 och våren 2003 – anmodat regeringen att utreda frågan om kriminalisering av kartellsamarbete. Utskottet konstaterar nu att regeringen i november 2003 gav Utredningen om effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m. tilläggsdirektiv, genom vilket utredningsuppdraget har utvidgats till att omfatta frågan om kriminalisering av förbud mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag respektive förbud mot missbruk av dominerande ställning. Detta innebär en utvidgning i förhållande till riksdagens beställning, som enbart avsåg karteller. Utredningsuppdraget avser alltså också frågan om kriminalisering av missbruk av dominerande ställning, vilket utskottet finner lämpligt.

Å andra sidan har en viss avgränsning gjorts i förhållande till riksdagens beställning. I direktiven sägs att kriminaliseringsmodellen skall inriktas på vad som bör betecknas som särskilt allvarliga fall och gälla ett kärnområde av sådana skadliga beteenden. En jämförelse skall ske med vad som tillämpas i fråga om grova förmögenhetsbrott.

Utskottet finner den angivna avgränsningen rimlig. Härigenom undviks olika svåra problem som – enligt vad utskottet erfarit – tidigare (ej genomförda) utredningsförslag var behäftade med genom att förbudsområdet gjordes för stort. En grundläggande svårighet är att marknadsdelning eller prissamarbete mellan små eller medelstora företag kan öka deras konkurrenskraft gentemot de stora företagen, vilket kan bli till nytta för konsumenterna genom lägre priser m.m. Detta problem kan inte lösas genom att dagsböter utdöms för mindre allvarliga fall, utan i stället skulle det krävas ett dispensystem för sådan fall som kan betecknas som nyttiga. Problemen som kan uppstå om förbudsområdet görs för stort beskrivs i utredningsdirektiven, varvid bl.a. nämns trögheter och beslutssvårigheter för företagen samt en betydande administrativ resursåtgång. Utskottet anser att frågan om kriminalisering är av största vikt och avser aktivt att följa densamma. Utskottet förutsätter att regeringen hösten 2004 lämnar en lägesrapport i budgetpropositionen för år 2005.

Med det anförda avstyrker utskottet de här aktuella motionerna i berörda delar.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Konkurrenspolitikens inriktning (punkt 1)

av Per Bill (m), Ulla Löfgren (m), Yvonne Ångström (fp), Anne-Marie Pålsson (m), Nyamko Sabuni (fp), Lars Lindén (kd) och Håkan Larsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04: MJ432 yrkande 7, 2003/04: MJ476 yrkande 1, 2003/04: N248 yrkande 12, 2003/04: N293 yrkande 1 och 2003/04: N412 yrkande 7 och bifaller delvis motion 2003/04: K419 yrkande 15.

Ställningstagande

Vår syn på inriktningen av konkurrenspolitiken överensstämmer med den som kommer till uttryck i de här aktuella motionerna från företrädare för Moderata samlingspartiet, Folkpartiet och Kristdemokraterna, liksom i tidigare motioner från Centerpartiet. Likartade synpunkter framfördes också i en reservation (m, fp, kd, c) våren 2003 i det tidigare nämnda betänkandet 2002/03: NU10. En vital konkurrens skärper effektiviteten och ökar välståndet, varför insatser för att främja konkurrensen är viktiga inslag i en politik som stärker Sveriges utvecklingskraft. Marknadsekonomi förutsätter en effektiv konkurrenspolitik, som förhindrar marknadsdelning och prissamverkan samt utövar fusionskontroll. En fungerande och sträng konkurrenslagstiftning är viktig för att en effektiv konkurrens skall råda i det privata näringslivet. Konkurrensutsättning medför ökad effektivitet och gynnar konsumenterna. En sund konkurrens på alla marknadsområden är en förutsättning för gott konsumentinflytande. En självständig och kunnig konsument är grunden för en väl fungerande marknad och verkligt inflytande.

Fri konkurrens på lika villkor inom de ramar som sätts upp av etiska principer och lagstiftning är det bästa verktyget för att tillgodose konsumenternas efterfrågan och hushålla med begränsade resurser. En effektiv konkurrens gynnar alltid i första hand konsumenterna, och konkurrensen är den kanske viktigaste drivkraften till teknisk och ekonomisk utveckling. Väl fungerande konkurrens stimulerar en kontinuerlig förnyelse av produktionsapparaten och leder därmed till en effektiv användning av samhällets resurser, dvs. graden av konkurrens på olika marknader spelar en central roll för marknadsekonomi.

mins funktionssätt och för den ekonomiska tillväxten. Det avgörande för en fungerande konkurrens är fritt tillträde till marknaderna. Många offentliga regleringar som införs för att upprätthålla konkurrens skulle inte behövas om det rådde fritt tillträde till marknaden. I kombination med den tekniska och ekonomiska utvecklingen utgör det fria tillträdet det främsta botemedlet mot tendenser till konkurrensbegränsningar och monopol.

Statens roll i samhällsekonomin skall vara att sätta ramar och övervaka spelreglerna på marknaden, ansvara för samhällsplanering och infrastruktur samt att skapa förutsättningar för långsiktig tillväxt. När staten agerar såväl domare som spelare på marknaden är risken stor att konkurrensen snedvrids och att investeringar inte görs på ett optimalt sätt i de företag som har de bästa förutsättningarna.

En viktig orsak till att Sverige placerar sig dåligt i den s.k. välfärdslistan är det höga prisläget, till följd av bristande konkurrens och delvis omfattande regleringar. En strategi för att öka det ekonomiska väståndet i Sverige i jämförelse med andra länder måste innehålla ett antal reformer för att öka den inhemska konkurrensen samt sänka det allmänna prisläget, som också i stor utsträckning beror på höga skatter. En hel del viktiga avregleringar har redan gjorts i Sverige, men inom en del sektorer är konkurrensen fortfarande bristfällig. Det gäller framför allt i fråga om de marknader där hushållen är köpare, exempelvis detaljhandel och tjänsteproduktion. Ett tydligt exempel på det nyss sagda utgör de rapporter som Konkurrensverket presenterade i december 2002. Enligt en rapport – De svenska priserna kan pressas! (2002:5) – låg den svenska prisnivån för den privata konsumtionen år 2001 nästan 20 % över den genomsnittliga nivån inom EU (17 % exklusive mervärdesskatt). Regeringen bör inte fördröja beredningen av dessa rapporter utan så snart som möjligt vidta åtgärder och lägga fram förslag så att de svenska konsumenterna inte skall behöva drabbas av onödigt höga priser. En angelägen förändring är att ändra bestämmelserna i plan- och bygglagen avseende reglering av handelsändamålet i detaljplan.

För att göra konkurrensen mer effektiv krävs det konkreta åtgärder på olika områden. En ökad avreglering bör ske för att ge utrymme för konkurrens. Samtidigt bör konkurrenslagen skärpas och övervakningen bli effektivare. Konkurrensverket bör ges ökade resurser och en mer framträdande roll. Nya regeringsförslag bör granskas, inte bara utifrån ett småföretagsperspektiv, utan också utifrån ett konkurrensperspektiv. Kvarvarande konkurrenshämmande regleringar i den privata sektorn bör identifieras och avvecklas. Småföretagsdelegationens förslag bör snarast genomföras.

Det vi nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker vi samtliga här aktuella motioner i berörda delar, med undantag för den del av yrkandet i motion 2003/04:K419 (fp) i vilken en samordning med Förenta staternas konkurrenslagstiftning förordas.

2. Moderniserad konkurrensövervakning (punkt 2)

av Per Bill (m), Ulla Löfgren (m), Yvonne Ångström (fp), Anne-Marie Pålsson (m), Nyamko Sabuni (fp), Lars Lindén (kd) och Håkan Larsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

2. a) (= utskottet)
- b) (= utskottet)
- c) (= utskottet)
- d) Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:N14 yrkandena 2–4.

Ställningstagande

Vi välkomnar – i likhet med vad som görs i motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) – den moderniseringsreform av tillämpningen av konkurrenslagstiftningen som genomförs inom EU. En väl fungerande konkurrensövervakning är viktig för att den inre marknads potential skall kunna förverkligas. Vår bedömning är att de reformer som nu genomförs kommer att göra att EG-kommissionen kan verka effektivare för att förhindra konkurrensbegränsande beteende samtidigt som företagens regelbörda lättas.

Vår bedömning är också att regeringens förslag i huvudsak är väl övervägda. Vi ser med tillfredsställelse på att regeringen frångått det förslag om att avskaffa systemet med gruppundantag från förbudet i 6 § konkurrenslagen som lades fram av Utredningen om effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m. Vår bedömning är att gruppundantagen för närvarande tjänar syftet att öka rättssäkerheten för företagen, utan att de har några avsevärda negativa effekter på konkurrensen.

Regeringen har, som redovisats, föreslagit att möjligheterna att – efter anmälan till Konkurrensverket – få ett individuellt undantag ersätts av en generell, alltid tillämplig undantagsregel. Detta innebär en förändring av den nationella konkurrensrätten i linje med den förändring som sker på EU-nivå, vilket förefaller naturligt. För att slå vakt om rättstryggheten och underlätta tillämpningen av lagen är det dock viktigt att Konkurrensverket, åtminstone under en övergångsperiod, bistår företagen med råd om hur villkoren skall uppfyllas. Att så blir fallet bör riksdagen genom ett tillkännagivande anmoda regeringen att tillse. Motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) blir därmed tillgodosedd i berörda delar och tillstyrks.

Vad avser regeringens förslag om undersökningar, förhandsgodkännande, förfaranderegler, m.m. har vi ingen anledning att i sak göra någon annan bedömning än regeringen. Den aktuella förordningen ger inget utrymme för nationella rättsliga myndigheter att ifrågasätta kommissionens beslut att genomföra en sådan undersökning. Däremot krävs ett godkännande från en

nationell rättslig myndighet. Denna myndighet får då inte pröva om en inspektion skall ske men kan pröva om de planerade tvångsåtgärderna är proportionerliga och om kommissionens beslut är formellt korrekt. Regeringen, liksom utredningen, anser att Stockholms tingsrätt skall utfärda sådana förhandsgodkännanden. Inte heller på denna punkt har vi anledning att göra någon annan bedömning.

Vi vill dock betona vikten av att kraftfullt slå vakt om rättssäkerheten. Detta gäller i synnerhet vid undersökningar i privata utrymmen, som blir möjliga i och med den nya förordningen. Som tidigare redovisats har likartade frågor behandlats våren 1994 i en proposition om handräckning vid Eftas övervakningsmyndighets undersökningar hos företag i Sverige. Den bedömning som då gjordes var att svensk rätts regler om ansvar för felaktig myndighetsutövning och allmänna principer för tvångsmedelsanvändning var tillräckliga för att hindra sådant som närmast kan betraktas som myndighetsmissbruk. Detta är dock, enligt vår mening, inget som innebär att det i det nu aktuella fallet skulle vara obehövt med ett uttalande av riksdagen i frågan. Riksdagen bör sålunda genom ett tillkännagivande anmoda regeringen att vidta åtgärder så att rättssäkerheten garanteras. Motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) tillstyrks därmed i berörd del.

Slutligen har vi återigen anledning att peka på bristerna i det beslutsunderlag som regeringen tillställer riksdagen. Regeringen skriver att den inte har underlag för att bedöma om Konkurrensverkets behov av resurser förändras med anledning av de aktuella förslagen. Vi menar att det är regeringens uppgift att tillse att ett sådant underlag tas fram, och tillställs riksdagen som underlag för riksdagens beslut. Vår bedömning är att Konkurrensverkets behov av resurser sammanhänger med vilka uppgifter som verket åläggs. När regeringen föreslår att verket skall åläggas ytterligare arbetsuppgifter är det därför inte orimligt att anta att detta kommer att kräva ytterligare resurser. Vi vill erinra om att Moderata samlingspartiet, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Centerpartiet hösten 2003 i sina respektive budgetmotioner föreslog högre anslag till Konkurrensverket än vad regeringen gjorde. Detta förefaller mot bakgrund av den föreliggande propositionen som än mer välmotiverat.

Sammantaget tillstyrker vi alltså propositionen och motion 2003/04:N14 (m, fp, kd, c) i berörda delar.

3. Konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor (punkt 4)

av Per Bill (m), Ulla Löfgren (m), Yvonne Ångström (fp), Anne-Marie Pålsson (m), Nyamko Sabuni (fp), Lars Lindén (kd) och Håkan Larsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Fi236 yrkande 2, 2003/04:N208, 2003/04:N226 yrkandena 1 och 2, 2003/04:N248 yrkande 13, 2003/04:N293 yrkandena 2, 4 och 6, 2003/04:N316 yrkande 2, 2003/04:N327 yrkandena 10 och 11, 2003/04:N329 yrkande 4, 2003/04:N337 yrkande 2, 2003/04:N346 yrkandena 8 och 9, 2003/04:N347 yrkande 8 och 2003/04:N412 yrkande 4 och avslår motion 2003/04:N227 yrkande 4.

Ställningstagande

Vi anser i likhet med vad som anförs i de här aktuella motionerna att kraftfulla åtgärder måste vidtas från regeringens sida för att driva på avregleringsarbetet i syfte att skapa utrymme för privata initiativ i kommuner och lands-ting.

De stora offentliga monopol som för närvarande svarar för tjänsteproduktionen inom sjukvård, skola, äldreomsorg, etc. bör stegvis avregleras så att en privat tjänsteproduktion inom dessa områden skyndsamt kan utvecklas. Det är viktigt att kommunal eller annan offentlig verksamhet inte konkurrerar ut jobb eller hindrar tillväxt i privat verksamhet. Samtidigt kan det privata utbudet på vissa håll vara mycket begränsat. Riksdagen bör hos regeringen begära förslag om ändringar i de lagar som styr den obligatoriska, kommunala verksamheten vad gäller sådana bestämmelser som förhindrar uppkomsten av konkurrerande alternativ till det rådande monopolet i det allmännas regi. Detta skulle skapa möjligheter för en mängd småföretagare att utveckla och expandera egna verksamheter inom tjänstesektorn i form av kooperativ och egna företag. Inte minst för de kvinnor som nu till stor del svarar för den offentliga välfärdsproduktionen vore det positivt att övergå från att vara anställd till att bli egen företagare. Om flera aktörer tillåts komma in på områden som nu är stängda för privata alternativ kommer det att leda till nya arbetstillfällen, samtidigt som ökad konkurrens innebär en effektivare användning av skattemedel. Enligt vår uppfattning skulle det dessutom leda till en mer småskalig företagsamhet, närhet i omsorgen, ökad valfrihet och en förbättrad välfärd för medborgarna.

Vidare vill vi betona betydelsen av att konkurrensbegränsande förfaranden från olika kommunala aktörers sida påtalas och åtgärdas. Enligt vår uppfattning har regeringen intagit en alltför avvaktande hållning. Konkreta åtgärder

lyser med sin frånvaro. Inrättandet av Konkurrensrådet har inte räckt. Rådet, som nu har avvecklats, har inte haft några sanktionsmöjligheter till sitt förfogande för att komma till rätta med missbruk från företrädare för stat, kommuner och landsting riktat mot privata entreprenörer i syfte att gynna den egna produktionen. Vi anser att det inte räcker att genom diskussion och informationsspridning om goda exempel söka åstadkomma rättelse så att förfördelade privata entreprenörer kan konkurrera på samma villkor som offentliga producenter.

Regeringens hantering av frågan om införande av en konfliktlösningsregel i konkurrenslagen utgör ett flagrant exempel på den avvaktande attityd och brist på handling som har kännetecknat regeringens agerande. Trots förslag från Konkurrensrådet i december 2000 och i en departementspromemoria utarbetad inom Näringsdepartementet år 2001 har regeringen ännu inte lagt fram något förslag för riksdagen. Vagheten i regeringens avsikt och planering åskådliggörs med all önskvärd tydlighet av de uppgifter om beredningsläget som erhålls från Näringsdepartementet. Våren 2003, när motsvarande fråga behandlades av utskottet (bet. 2002/03:NU10), uppgavs att beredningsarbetet bedrevs med inriktning på att ett förslag till lagregel skulle kunna presenteras i en lagrådsremiss under våren 2003. Nu sägs endast att beredning pågår, utan någon närmare precisering av när regeringen avser att lägga fram ett förslag till riksdagen. Detta är inte acceptabelt. Riksdagen bör därför anmoda regeringen att skyndsamt till riksdagen lägga fram förslag om införande av en konfliktlösningsregel i konkurrenslagen.

Riksdagen bör vidare anmoda regeringen att senast under riksmötet 2004/05 vidta åtgärder för att reda upp konkurrenssituationen mellan offentlig och privat sektor. Konkurrensverket har i den tidigare nämnda rapporten Vårda och skapa konkurrens, liksom i andra rapporter, föreslagit en rad åtgärder som vi anser omedelbart bör genomföras. Det rör sig om följande:

- Inför särskilda bestämmelser i lag som gör det möjligt att ingripa mot andra slag av konkurrenssnedvridande förfaranden än dem som omfattas av konkurrenslagen.

- Avskilj organisatoriskt och redovisningsmässigt myndighetsuppgifter från konkurrensutsatt verksamhet.

- Ändra kommunallagen så att företag ges bättre möjligheter att få prövat i domstol om det är förenligt med lagen att kommunala aktörer börjar driva näringsverksamhet på konkurrensmarknader.

- Ge den myndighet som har tillsynen över den offentliga upphandlingen rätt att föra talan om en marknadsskadeavgift om en upphandlande enhet brutit mot lagen om offentlig upphandling.

- Integrera tillsynen av den offentliga upphandlingen med övriga myndighetsuppgifter på konkurrensområdet.

- Ersätt successivt nuvarande form av inköpssamordning/ramavtal och ej preciserade inköpsvolymmer med frivilligt samarbete myndigheter emellan om inköp utifrån förutbestämda volymer.

- Klargör att kommunernas och landstingens inköp från egna företag omfattas av upphandlingsreglerna.
- Komplettera upphandlingsreglerna för att komma till rätta med avbrutna anbudstävlingar.
- Inför bestämmelser om att myndigheterna skall beakta effekterna på konkurrensen vid stödgivning och att företagen skall få bättre möjligheter att få lagligheten av ett kommunalt stöd prövat.

Det vi nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Med det sagda tillstyrker vi de här aktuella motionerna i berörda delar, dock med undantag för motion 2003/04:N227 (fp), där det föreslås att det för all kommunal verksamhet som erbjuder kommersiellt gångbara varor eller tjänster åt allmänheten bör krävas tillstånd från länsstyrelsen.

4. Kriminalisering av karteller (punkt 6)

av Per Bill (m), Ulla Löfgren (m), Yvonne Ångström (fp), Anne-Marie Pålsson (m), Nyamko Sabuni (fp), Lars Lindén (kd) och Håkan Larsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:MJ432 yrkande 8, 2003/04:N293 yrkande 3, 2003/04:N412 yrkande 8 och 2003/04:Bo297 yrkande 17.

Ställningstagande

Kartellbildning är enligt vår mening mycket skadlig för samhällsekonomin. Det finns ett starkt konsumentintresse av att olagliga karteller bekämpas effektivt. I slutändan är det alltid konsumenterna som får svara för kostnaderna för en ineffektiv konkurrens i form av högre priser eller sämre utbud. Karteller innebär också en orättmätig förmögenhetsöverföring från konsumentkollektivet till de företag som bryter mot konkurrenslagen.

Riksdagen har, som redovisats, vid två tillfällen – genom tillkännagivanden våren 2002 och våren 2003 – anmodat regeringen att utreda frågan om kriminalisering av kartellsamarbete. Regeringen har – i november 2003 – gett Utredningen om effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m. tilläggsdirektiv, genom vilket utredningsuppdraget har utvidgats till att omfatta frågan om kriminalisering av förbud mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag respektive förbud mot missbruk av dominerande ställning. Att det har krävts två tillkännagivanden av riksdagen innan regeringen har skridit till handling är flagrant. Vi menar att en mycket viktig princip i det demokratiska systemet är att riksdagens beställningar skall efterkommas av regeringen. Tillkännagivanden är ett instrument som riksdagen förfogar över för att anmoda regeringen att vidta åtgärder i en fråga. Det

får inte uppstå en situation där det kan skapas ett intryck av att regeringen inte tillmäter detta instrument dess rättmätiga betydelse.

Regeringens beslut om tilläggsdirektiv innebär emellertid inte att riksdagens beställning har effektuerats på ett adekvat sätt. En avgränsning har gjorts, genom att det i direktiven sägs att kriminaliseringsmodellen skall inriktas på vad som bör betecknas som särskilt allvarliga fall och gälla ett kärnområde av sådana skadliga beteenden. En jämförelse skall ske med vad som tillämpas i fråga om grova förmögenhetsbrott. Riksdagens beslut avsåg dock en *generell* kriminalisering av kartellsamarbete. Den avgränsning som har gjorts i utredningsuppdraget står, enligt vår mening, inte helt i överensstämmelse med andan i riksdagens beslut. Riksdagen bör därför i ett nytt tillkännagivande anmoda regeringen att ge utredningen kompletterande direktiv så att uppdraget belyser såväl en generell som en partiell kriminalisering av kartellbildning. Med detta blir motionerna 2003/04:MJ432 (fp), 2003/04:N293 (fp), 2003/04:N412 (kd) och 2003/04:Bo297 (kd) tillgodosedda i berörda delar och tillstyrks.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Proposition 2003/04:80

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20),
2. lag om ändring i lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler,
3. lag om ändring i lagen (1970:417) om marknadsdomstol m.m.

Motion med anledning av proposition 2003/04:80

2003/04:N14 av Per Bill m.fl. (m, fp, kd, c):

1. Riksdagen beslutar anta motionens förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att säkerställa en rättssäker tillämpning av undantagen i konkurrenslagen efter att systemet med förhandsanmälan avskaffas.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att Konkurrensverket, åtminstone under en övergångsperiod, bistår företagen med råd om hur villkoren för undantag från konkurrenslagens förbud skall uppfyllas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att slå vakt om hög rättssäkerhet vid undersökningar vid utredningar om överträdelser av förbud, i synnerhet vid undersökningar i privata utrymmen.

Motion från allmänna motionstiden 2002/03

2002/03:Fi236 av Mikael Odenberg m.fl. (m):

2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om avveckling av konkurrensnedvidande offentlig verksamhet i enlighet med vad som anförs i motionen.

Motioner från allmänna motionstiden 2003/04

2003/04:K419 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en moderniserad konkurrenslagstiftning, samordnad med Förenta staternas.

2003/04:T458 av Krister Örnfjäder m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nödvändigheten av en utvärdering av de avregleringar som genomförts i Sverige.

2003/04:MJ432 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om effektivare konkurrensolitik för dagligvaruhandeln.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kriminalisering av karteller.

2003/04:MJ476 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen vad i motionen anförs om konkurrens på lika villkor.

2003/04:N208 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att regeringen skyndsamt framlägger förslag till beslut om konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor.

2003/04:N226 av Tobias Krantz (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att en ökad andel av den offentliga sektorns verksamhet läggs ut på entreprenad.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Konkurrensverket bör granska välfärdssektorn.

2003/04:N227 av Tobias Krantz (fp):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det för all kommunal verksamhet som erbjuder kommersiellt gångbara varor eller tjänster åt allmänheten bör krävas tillstånd från länsstyrelsen.

2003/04:N248 av Bo Lundgren m.fl. (m):

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att bekämpa monopol (avsnitt 5.4.1).

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att öka etableringsfriheten och att uppmuntra privatiseringar och konkurrensutsättning inom den offentliga sektorn (avsnitt 5.4.2).

2003/04:N293 av Eva Flyborg m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att göra konkurrenslagen effektivare.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa åtgärder för att reda ut konkurrenssituationen mellan privata och offentliga utförare.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda en kriminalisering av kartellsamarbete.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för att underlätta tillträde till olika marknader.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ta bort selektiva företagsstöd och snedvridande kommunala stöd till företag.

2003/04:N306 av Barbro Hietala Nordlund m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utvärdera avregleringarna av de statliga bolagen.

2003/04:N316 av Mikael Odenberg m.fl. (m):

2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om avveckling av konkurrenssnedvridande offentlig verksamhet i enlighet med vad i motionen anförs.

2003/04:N327 av Maud Olofsson m.fl. (c):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att staten har ett ansvar i fall när konkurrensen mellan privata entreprenörer på en offentligt tillhandahållen tjänst är så svag att konsumenterna inte enkelt kan välja bort företag som tummar på kvaliteten.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att de speciella samhällsintressen som det statliga utförandet i vissa fall skall representera kan, i fall av väl genomförd reglering/kontraktering, tillgodoses lika bra av privata entreprenörer till både lägre kostnader och högre kvalitet.

2003/04:N329 av Maud Olofsson m.fl. (c):

4. Riksdagen begär att regeringen skyndsamt återkommer till riksdagen med förslag på åtgärder i syfte att förbättra möjligheterna att driva företag inom vårdsektorn.

2003/04:N337 av Yvonne Ångström m.fl. (fp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om turistnäringens konkurrensförhållanden i relation till offentlig näringsverksamhet.

2003/04:N346 av Maria Larsson m.fl. (kd):

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rättvis konkurrens mellan offentlig och privat sektor.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om avveckling av snedvridande företagsstöd.

2003/04:N347 av Lars Lindén m.fl. (kd):

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om konkurrenssnedvridande kommunal verksamhet.

2003/04:N355 av Håkan Larsson och Sven Bergström (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning om de regionala konsekvenserna av avreglering och bolagisering i syfte att eliminera de negativa följderna för främst landsbygden.

2003/04:N412 av Alf Svensson m.fl. (kd):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kommunernas roll i näringspolitiken.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en effektivare konkurrenspolitik.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kriminalisering av karteller.

2003/04:Bo297 av Göran Hägglund m.fl. (kd):

17. Riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med förslag till lagstiftning som innebär en kriminalisering av kartellsamverkan.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1. Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen
(1993:20)

Härigenom förskrivs i fråga om konkurrenslagen (1993:20)¹

dels att 9–18, 20–22 och 61 §§ skall upphöra att gälla,

dels att rubrikerna närmast före 8, 12, 13, 15, 17, 20 och 22 §§ skall utgå,

dels att 5, 6, 8, 23, 26, 28 b, 28 c, 29, 45, 47–49, 51–52, 57, 60, 62–64 a och 64 c §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sex nya paragrafer, 8 a, 23 a, 50 a, 53 a, 53 b och 70 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §²

I 2 § lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler finns bestämmelser om nationell tillämpning av Europeiska gemenskapernas konkurrensregler.

Regeringen bestämmer vilka domstolar och andra myndigheter som skall vara konkurrensmyndigheter enligt rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 och 82 i fördraget³, om detta inte följer av denna lag.

6 §⁴

Om något annat inte följer av beslut enligt 8 eller 15 § eller av 13, 17, 18 c eller 18 e §, är avtal mellan företag förbjudna om de har till syfte att hindra, begränsa eller snedvrیدا konkurrensen på marknaden på ett märkbart sätt eller om de ger ett sådant resultat.

Om något annat inte följer av 8, 8 a, 18 c eller 18 e §, är avtal mellan företag förbjudna om de har till syfte att hindra, begränsa eller snedvrیدا konkurrensen på marknaden på ett märkbart sätt eller om de ger ett sådant resultat.

Detta gäller särskilt sådana avtal som innebär att

1. inköps- eller försäljningspriser eller andra affärsvillkor direkt eller indirekt fastställs,

¹ Senaste lydelse av

13 § 1998:648

15 § 1998:648

rubriken närmast före 15 § 1998:648.

² Senaste lydelse 2000:1021.

³ EGT L 1, 4.1.2003 (Celex 32003R001).

⁴ Senaste lydelse 2000:1021.

2. produktion, marknader, teknisk utveckling eller investeringar begränsas eller kontrolleras,
3. marknader eller inköpskällor delas upp,
4. olika villkor tillämpas för likvärdiga transaktioner, varigenom vissa handelspartner får en konkurrensnackdel, eller
5. det ställs som villkor för att ingå ett avtal att den andra parten åtar sig ytterligare förpliktelser som varken till sin natur eller enligt handelsbruk har något samband med föremålet för avtalet.

8 §

Konkurrensverket får i det särskilda fallet besluta om undantag från förbudet i 6 § för ett avtal som

1. bidrar till att förbättra produktionen eller distributionen eller till att främja tekniskt eller ekonomiskt framåtskridande,
2. tillförsäkrar konsumenterna en skälig andel av den vinst som därigenom uppnås,
3. bara ålägger de berörda företagen begränsningar som är nödvändiga för att uppnå målet i 1, och
4. inte ger de berörda företagen möjlighet att sätta konkurrensen ur spel för en väsentlig del av nyttigheterna i fråga.

8 a §

Undantag från förbudet i 6 § gäller för sådana grupper av avtal som uppfyller förutsättningarna i 8 § (gruppundantag).

Sådana grupper av avtal anges i verkställighetsföreskrifter av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Om ett enskilt avtal till följd av ett gruppundantag är undantaget från förbudet i 6 § men har följder som är oförenliga med 8 §, får Konkurrensverket besluta att avtalet inte skall omfattas av gruppundantaget.

23 §⁵

Konkurrensverket får ålägga ett företag att upphöra med överträdelser av förbuden i 6 eller 19 §.

Om Konkurrensverket i ett visst fall *beslutar* att inte meddela ett sådant åläggande, får Marknadsdomstolen göra det på talan av ett

Konkurrensverket får ålägga ett företag att upphöra med överträdelser av förbuden i 6 eller 19 § eller artikel 81 eller 82 i EG-fördraget.

Om Konkurrensverket i ett visst fall beslutar att inte meddela ett sådant åläggande, får Marknadsdomstolen göra det på talan av ett

⁵ Senaste lydelse 1998:648.

företag som berörs av överträdel-
sen.

företag som berörs av
överträdelser. *En sådan talerätt
föreligger dock inte om
Konkurrensverkets beslut grundar
sig på artikel 13 i rådets
förordning (EG) nr 1/2003.*

23 a §

*Har fråga uppkommit om ett
företag överträder något av de
förbud som avses i 23 § första
stycket får Konkurrensverket, om
företaget åtar sig att vidta
åtgärder som medför att verket
inte längre ifrågasätter att någon
överträdelse föreligger, besluta att
godta åtagandet. Verkets beslut
får avse en bestämd tid. Så länge
beslutet gäller får verket i de
avseenden åtagandet omfattar inte
meddela något åläggande enligt
23 § första stycket.*

*Konkurrensverket får återkalla
ett beslut enligt första stycket om*

- 1. de omständigheter som låg
till grund för beslutet har föränd-
rats i något väsentligt avseende,*
- 2. den som beslutet gäller bryter
mot något åtagande som har an-
getts i beslutet, eller*
- 3. beslutet grundades på ofull-
ständiga, oriktiga eller vilse-
ledande uppgifter som parterna
har lämnat.*

26 §

Stockholms tingsrätt får på talan
av Konkurrensverket besluta att ett
företag skall betala en särskild
avgift (*konkurrensskadeavgift*),
om företaget eller någon som
handlar på företagets vägnar upp-
såtligen eller av oaktsamhet har

*1. överträtt förbuden i 6 eller
19 §, eller*

*2. åsidosatt ett villkor som har
beslutats med stöd av 10 § andra
stycket.*

Avgiften tillfaller staten.

Stockholms tingsrätt får på talan
av Konkurrensverket besluta att ett
företag skall betala en särskild
avgift (*konkurrensskadeavgift*),
om företaget eller någon som
handlar på företagets vägnar upp-
såtligen eller av oaktsamhet har
överträtt förbuden i 6 eller 19 §
eller artikel 81 eller 82 i EG-för-
draget.

Avgiften tillfaller staten.

28 b §⁶

Konkurrensskadeavgift får efterges beträffande ett företag som har överträtt ett förbud enligt 6 §, om företaget

Konkurrensskadeavgift får efterges beträffande ett företag som har överträtt ett förbud enligt 6 § *eller artikel 81 i EG-fördraget*, om företaget

1. anmäler överträdelsen till Konkurrensverket innan verket har fått tillräckligt underlag för att ingripa mot överträdelsen och något annat företag som deltagit i överträdelsen inte har gjort anmälan tidigare,

2. lämnar Konkurrensverket all den information om överträdelsen som företaget har tillgång till,

3. samarbetar fullt ut med Konkurrensverket under utredningen av överträdelsen, och

4. har upphört eller snarast efter sin anmälan upphör att medverka i överträdelsen.

Konkurrensskadeavgiften får dock inte efterges, om företaget har haft den ledande rollen i överträdelsen och det med hänsyn till omständigheterna därför är uppenbart oskäligt med eftergift.

28 c §⁷

På ansökan av ett företag som anmäler en överträdelse av ett förbud enligt 6 § skall Konkurrensverket förklara om de förutsättningar för eftergift av konkurrensskadeavgift som anges i 28 b § första stycket 1 är uppfyllda.

På ansökan av ett företag som anmäler en överträdelse av ett förbud enligt 6 § *eller artikel 81 i EG-fördraget* skall Konkurrensverket förklara om de förutsättningar för eftergift av konkurrensskadeavgift som anges i 28 b § första stycket 1 är uppfyllda.

Ett beslut varigenom verket förklarat att förutsättningarna enligt 28 b § första stycket 1 för eftergift föreligger är bindande för verket samt för Stockholms tingsrätt och Marknadsdomstolen.

29 §⁸

Konkurrensskadeavgift enligt 26 § *första stycket 1* får inte påföras för åtgärder som har vidtagits

1. efter det att en anmälan enligt 9 § eller en ansökan enligt 20 § kom in till Konkurrensverket och innan beslutet med anledning av anmälan eller ansökan vann laga kraft, om åtgärderna ligger inom ramen för den verksamhet som har

Konkurrensskadeavgift enligt 26 § får inte påföras för åtgärder som har vidtagits under den tid då beslut om godtagande av åtagande enligt 23 a § första stycket har gällt, om åtgärderna är förenliga med beslutet. Konkurrensskadeavgift får dock påföras om beslutet har återkallats med stöd av 23 a § andra stycket 3.

⁶ Senaste lydelse 2002:595.

⁷ Senaste lydelse 2002:595.

⁸ Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

beskrivits i anmälan eller ansökan, eller

2. under den tid då icke-ingripandebesked har gällt, om inte beskedet har återkallats med stöd av 21 § 2.

Första stycket 1 gäller dock inte om Konkurrensverket inom en månad från det att anmälan eller ansökan kom in förklarar att verket anser att 6 § är tillämplig och att det inte finns skäl att tillämpa 8 § eller att 19 § är tillämplig. Ett sådant beslut får meddelas bara om det är uppenbart att undantag inte kan beviljas eller icke-ingripandebesked inte kan meddelas.

45 §

Om det behövs för att Konkurrensverket skall kunna fullgöra sina uppgifter enligt denna lag, får verket ålägga

1. ett företag eller någon annan att tillhandahålla uppgifter, handlingar eller annat,
2. den som förväntas kunna lämna upplysningar i saken att inställa sig för förhör på tid och plats som verket bestämmer, eller
3. en kommun eller ett landsting som driver verksamhet av ekonomisk eller kommersiell natur att redovisa kostnader och intäkter i verksamheten.

Första stycket gäller även vid Konkurrensverkets handläggning när en sådan åtgärd begärs av en konkurrensmyndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen.

47 §

Stockholms tingsrätt får på ansökan av Konkurrensverket besluta att verket får genomföra en undersökning hos ett företag för att utreda om detta har överträtt förbuden i 6 eller 19 §, om

1. det finns anledning att anta att en överträdelse har skett,
2. företaget inte rättar sig efter ett åläggande enligt 45 § 1 eller det annars finns risk att bevis undanhålls eller förvanskas, och

Stockholms tingsrätt får på ansökan av Konkurrensverket besluta att verket får genomföra en undersökning hos ett företag för att utreda om detta har överträtt förbuden i 6 eller 19 § eller artikel 81 eller 82 i EG-fördraget, om

2. företaget inte rättar sig efter ett åläggande enligt 45 § första stycket 1 eller det annars finns risk att bevis undanhålls eller förvanskas, och

3. vikten av att åtgärden vidtas är tillräckligt stor för att uppväga det intrång eller annat men som åtgärden innebär för den som drabbas av åtgärden.

Första stycket gäller även en ansökan som Konkurrensverket gör på begäran av en konkurrensmyndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen.

Ansökan skall göras skriftligen.

Ansökan skall göras skriftligen.

48 §

Ett beslut enligt 47 § får avse även någon annan än det företag som är föremål för utredning. Ett sådant beslut får meddelas bara om

1. vad som föreskrivs i 47 § första stycket 1 och 3 är uppfyllt,
2. det finns särskild anledning att anta att bevis finns hos den som ansökan avser, och
3. denne inte rättar sig efter ett åläggande enligt 45 § 1 eller det annars finns risk att bevis undanhålls eller förvanskas.

3. denne inte rättar sig efter ett åläggande enligt 45 § första stycket 1 eller det annars finns risk att bevis undanhålls eller förvanskas.

49 §⁹

Ett beslut enligt 47, 48 eller 56 b § får meddelas utan att den som ansökan avser får tillfälle att yttra sig, om det kan befaras att undersökningen annars skulle förlora i betydelse.

Ett beslut enligt 47, 48, 53 a eller 56 b § får meddelas utan att den som ansökan avser får tillfälle att yttra sig, om det kan befaras att undersökningen annars skulle förlora i betydelse.

Beslut meddelat med stöd av första stycket skall sändas endast till Konkurrensverket. När undersökningen börjar skall verket överlämna ett exemplar av beslutet till den hos vilken undersökningen skall genomföras.

50 a §

När Konkurrensverket på begäran av Europeiska gemenskapernas kommission genomför en sådan undersökning som sägs i artikel 22.2 i rådets förordning (EG) nr 1/2003, tillämpas 51, 52, 53 b och 54–56 §§.

⁹ Senaste lydelse 2002:595.

51 §¹⁰

När Konkurrensverket genomför en undersökning som har beslutats enligt 47, 48 eller 56 b §, har verket rätt att

1. granska bokföring och andra affärshandlingar,
2. ta kopior av eller göra utdrag ur bokföring och affärshandlingar,
3. begära muntliga förklaringar direkt på platsen, och
4. få tillträde till lokaler, markområden, transportmedel och andra utrymmen.

När Konkurrensverket genomför en undersökning som har beslutats enligt 47, 48 eller 56 b § *eller som avses i 50 a §*, har verket rätt att

1. granska bokföring och andra affärshandlingar,
2. ta kopior av eller göra utdrag ur bokföring och affärshandlingar,
3. begära muntliga förklaringar direkt på platsen, och
4. få tillträde till lokaler, markområden, transportmedel och andra utrymmen.

52 §¹¹

När en undersökning som har beslutats enligt 47, 48 eller 56 b § skall genomföras, har den hos vilken undersökningen skall genomföras rätt att tillkalla ett juridiskt biträde.

I avvaktan på att ett sådant biträde inställer sig får undersökningen inte börja. Detta gäller dock inte, om

1. undersökningen därigenom onödigt fördröjs, *eller*
2. undersökningen har beslutats enligt 49 §.

När en undersökning som har beslutats enligt 47, 48 eller 56 b § *eller som avses i 50 a §* skall genomföras, har den hos vilken undersökningen skall genomföras rätt att tillkalla ett juridiskt biträde.

I avvaktan på att ett sådant biträde inställer sig får undersökningen inte börja. Detta gäller dock inte, om

1. undersökningen därigenom onödigt fördröjs,
2. undersökningen har beslutats enligt 49 §, *eller*
3. *undersökningen är en sådan som avses i 50 a § och det kan befaras att den skulle förlora i betydelse om den inte påbörjas omedelbart.*

53 a §

Frågor om förhandsgodkännande enligt artikel 21.3 i rådets förordning (EG) nr 1/2003 prövas av Stockholms tingsrätt på ansökan av Konkurrensverket.

53 b §

När Europeiska gemenskapernas kommission har beslutat om en undersökning enligt artikel 20.4 i rådets förordning (EG) nr 1/2003 får kronofogdemyndigheten på

¹⁰ Senaste lydelse 2002:595.

¹¹ Senaste lydelse 2002:595.

ansökan av Konkurrensverket besluta om handräckning för att undersökningen skall kunna genomföras. Detsamma gäller när beslut om förhandsgodkännande meddelats enligt 53 a §.

Frågor om handräckning enligt denna paragraf prövas av Kronofogdemyndigheten i Stockholm. Därvid gäller bestämmelserna i utskökningsbalken om sådan verkställighet som avses i 16 kap. 10 § den balken. Myndigheten skall dock inte underrätta den hos vilken undersökningen skall genomföras innan verkställighet sker.

57 §¹²

Ett förbud eller åläggande enligt 23, 34 a, 35, 36, 38, 41, 45 eller 56 a § får förenas med vite. Också ett beslut om undersökning enligt 47, 48 eller 56 b § får förenas med vite för att förmå ett företag eller någon annan att underkasta sig undersökningen.

Ett frivilligt åtagande i samband med en företagskoncentration får förenas med vite. Ett sådant vite föreläggs av Stockholms tingsrätt på talan av Konkurrensverket.

Ett frivilligt åtagande i samband med en företagskoncentration eller i ett ärende enligt 23 a § första stycket, får förenas med vite. Ett sådant vite föreläggs av Stockholms tingsrätt på talan av Konkurrensverket.

60 §¹³

Beslut av Konkurrensverket i följande frågor får överklagas hos Marknadsdomstolen:

1. undantag enligt 8, 11, 12, 14, 16 och 18 §§,
2. icke-ingripandebesked enligt 20 och 21 §§,

3. ålägganden som verket har meddelat enligt 23 § första stycket och 25 §,
4. förbud eller åläggande enligt 38 § fjärde stycket, och
5. ålägganden enligt 45 och 56 a §§.

1. ålägganden som verket har meddelat enligt 23 § första stycket och 25 §,
2. förbud eller åläggande enligt 38 § fjärde stycket,
3. ålägganden enligt 45 och 56 a §§,
4. åtgärd enligt 8 a § tredje

¹² Senaste lydelse 2002:595.

¹³ Senaste lydelse 2002:595.

stycket,

5. återkallelse av ett undantag enligt artikel 29.2 i rådets förordning (EG) nr 1/2003, och

6. återkallelse av ett åtagande enligt 23 a § andra stycket.

Ett beslut enligt första stycket 1–3 får överklagas av ett företag som berörs av beslutet.

Ett beslut enligt första stycket 1 och 4–6 får överklagas av ett företag som berörs av beslutet.

62 §

Andra beslut av Konkurrensverket enligt denna lag än som avses i 60 eller 61 § får inte överklagas.

Andra beslut av Konkurrensverket enligt denna lag än som avses i 60 § får inte överklagas.

63 §¹⁴

Domar och beslut av Stockholms tingsrätt i följande mål och ärenden får överklagas hos Marknadsdomstolen:

1. konkurrensskadeavgift enligt 26 §,
2. kvarstad enligt 32 §,
3. företagskoncentration enligt 34 a, 36, 41 och 43 §§,
4. undersökningar enligt 47, 48 och 56 b §§, och
5. prövning enligt 54 § andra stycket.
4. undersökningar enligt 47, 48 och 56 b §§,
5. förhandsgodkännande enligt 53 a §, och
6. prövning enligt 54 § andra stycket.

Beslut under rättegången i frågor som avses i 32 eller 41 § skall överklagas särskilt. Har ett sådant beslut meddelats innan rättegång har inletts, skall det överklagas som om beslutet meddelats under rättegång.

64 §¹⁵

Om något annat inte följer av denna lag tillämpas,

1. beträffande rättegången i frågor som avses i 23 § andra stycket och 63 § första stycket 1–3, vad som är föreskrivet i rättegångsbalken om tvistemål där förlikning inte är tillåten, och
2. beträffande handläggningen av frågor som avses i 13 § tredje stycket, 60 § första stycket och 63 § första stycket 4 och 5, lagen (1996:242) om domstolsärenden, dock skall i fråga om rättegångskostnader gälla vad som föreskrivs i 31 kap. rättegångsbalken.
2. beträffande handläggningen av frågor som avses i 60 § första stycket och 63 § första stycket 4–6, lagen (1996:242) om domstolsärenden, dock skall i fråga om rättegångskostnader gälla vad som föreskrivs i 31 kap. rättegångsbalken.

¹⁴ Senaste lydelse 2002:595.

¹⁵ Senaste lydelse 2002:595.

I mål och ärenden enligt 63 § skall vad som sägs om hovrätten i 49, 50 och 52 kap. rättegångsbalken samt 39 § första stycket lagen om domstolsärenden i stället gälla Marknadsdomstolen.

Om det finns särskilda skäl, får Marknadsdomstolen i mål eller ärende där enskilda är motparter till varandra, bestämma att var och en av parterna skall svara för sina rättegångskostnader.

64 a §¹⁶

Vid huvudförhandling i mål som anges i 63 § första stycket 1–4 skall tingsrätten bestå av fyra ledamöter, av vilka två skall vara lagfarna domare och två ekonomiska experter. En av de lagfarna domarna skall vara rättens ordförande.

Vid huvudförhandling i mål som anges i 63 § första stycket 1–5 skall tingsrätten bestå av fyra ledamöter, av vilka två skall vara lagfarna domare och två ekonomiska experter. En av de lagfarna domarna skall vara rättens ordförande.

Om det sedan huvudförhandlingen har påbörjats inträffar förfall för en av ledamöterna, är rätten ändå domför.

Vid huvudförhandling i fall som avses i 1 kap. 3 a § andra och tredje styckena rättegångsbalken och vid avgörande av mål utan huvudförhandling, liksom vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling, skall tingsrätten, om inte annat följer av 64 b §, bestå av en lagfaren domare. I sådana fall får dock även en ekonomisk expert delta i tingsrätten.

64 c §¹⁷

När tingsrätten prövar ärenden som anges i 63 § första stycket 4 och 5 i sak, skall tingsrätten ha den sammansättning som anges i 64 a § första stycket. Tingsrätten får dock i ett sådant ärende i stället bestå av en lagfaren domare eller av en lagfaren domare och en ekonomisk expert, om det är tillräckligt med hänsyn till ärendets beskaffenhet. Vid annan handläggning skall tingsrätten bestå av en lagfaren domare eller av en lagfaren domare och en ekonomisk expert.

När tingsrätten prövar ärenden som anges i 63 § första stycket 4–6 i sak, skall tingsrätten ha den sammansättning som anges i 64 a § första stycket. Tingsrätten får dock i ett sådant ärende i stället bestå av en lagfaren domare eller av en lagfaren domare och en ekonomisk expert, om det är tillräckligt med hänsyn till ärendets beskaffenhet. Vid annan handläggning skall tingsrätten bestå av en lagfaren domare eller av en lagfaren domare och en ekonomisk expert.

70 §

Ett yttrande som har lämnats av Europeiska gemenskapernas

¹⁶ Senaste lydelse 1993:681.

¹⁷ Senaste lydelse 1998:648.

kommission eller Konkurrensverket med tillämpning av artikel 15 i rådets förordning (EG) nr 1/2003 får beaktas av rätten utan åberopande av part. Parterna skall beredas tillfälle att yttra sig över yttrandet.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2004.
 2. I fråga om undantag som har beslutats enligt 8 § i dess tidigare lydelse tillämpas äldre bestämmelser så länge undantaget gäller enligt beslutet om detta. Ett beslut om undantag skall dock efter ikraftträdandet inte kunna förnyas enligt 11 eller 16 §.
 3. I fråga om undantag som gäller till följd av föreskrifterna i 13 § i dess tidigare lydelse tillämpas äldre bestämmelser.
 4. I fråga om ett icke-ingripandebesked som har beslutats före ikraftträdandet tillämpas äldre bestämmelser.
 5. Vad som föreskrivs i 2 och 4 gäller även om beslutet inte har vunnit laga kraft.
 6. Konkurrensskadeavgift får påföras för överträdelser eller åsidosättanden av artikel 81 eller 82 i EG-fördraget såvitt avser tid efter den 30 juni 2004.

2. Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler

Härigenom förskrivs i fråga om lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler¹,
dels att 2 § skall upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 2 § skall utgå,
dels att 1 och 5 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

I denna lag finns bestämmelser om tillämpningen av de konkurrensregler och de regler om statsstöd som till följd av Sveriges anslutning till Europeiska unionen gäller här i landet.

I denna lag finns bestämmelser om tillämpningen av *vissa* av de konkurrensregler *samt* de regler om statsstöd som till följd av Sveriges anslutning till Europeiska unionen gäller här i landet.

Bestämmelser om tillämpning av artiklarna 81 och 82 i EG-fördraget finns också i konkurrenslagen (1993:20) och i rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 och 82 i fördraget².

5 §

De rättsakter som avses i 3 och 4 §§ är

1. rådets förordning nr 17 av den 6 februari 1962 om tillämpning av fördragets artikel 85 och 86,

2. rådets förordning (EEG) nr 1017/68 av den 19 juli 1968 om tillämpningen av konkurrensreglerna på transporter på järnväg, landsväg och inre vattenvägar,

3. rådets förordning (EEG) nr 4056/86 av den 22 december 1986 om detaljerade regler för tillämp-

De rättsakter som avses i 3 och 4 §§ är

1. rådets förordning (EEG) nr 1017/68 av den 19 juli 1968 om tillämpningen av konkurrensreglerna på transporter på järnväg, landsväg och inre vattenvägar,

2. rådets förordning (EEG) nr 4056/86 av den 22 december 1986 om detaljerade regler för tillämp-

¹ Senaste lydelse av

2 § 2000:1458

rubriken närmast före 2 § 2000:1023.

² EGT L 1, 4.1.2003 (Celex 32003R001).

ning av artiklarna 85 och 86 i fördraget på sjöfarten,

4. rådets förordning (EEG) nr 3975/87 av den 14 december 1987 om förfarandet för tillämpning av konkurrensreglerna på företag inom luftfartssektorn, och

5. rådets förordning (EEG) nr 4064/89 av den 21 december 1989 om kontroll av företagskoncentrationer.

ning av artiklarna 85 och 86 i fördraget på sjöfarten,

3. rådets förordning (EEG) nr 3975/87 av den 14 december 1987 om förfarandet för tillämpning av konkurrensreglerna på företag inom luftfartssektorn, och

4. rådets förordning (EG) nr 139/2004 av den 20 januari 2004 om kontroll av företagskoncentrationer.³

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2004.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om påförande av konkurrensskadeavgift för överträdelser eller åsidosättanden av artikel 81 eller 82 i EG-fördraget såvitt avser tid före den 1 juli 2004.

³ EUT L 24, 29.1.2004 (Celex 320004R0139).

3. Förslag till lag om ändring i lagen (1970:417) om marknadsdomstol m.m.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1970:417) om marknadsdomstol m.m. skall ha följande lydelse.

1 §¹

Marknadsdomstolen handlägger mål och ärenden enligt

1. konkurrenslagen (1993:20),	1. konkurrenslagen (1993:20),
2. <i>lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler,</i>	
3. marknadsföringslagen (1995:450),	2. marknadsföringslagen (1995:450),
4. lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden,	3. lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden,
5. lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare,	4. lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare,
6. produktsäkerhetslagen (1988:1604),	5. produktsäkerhetslagen (1988:1604),
7. lagen (1994:615) om ingripande mot otillbörligt beteende avseende offentlig upphandling,	6. lagen (1994:615) om ingripande mot otillbörligt beteende avseende offentlig upphandling,
8. lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer.	7. lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer.

Bestämmelserna i 14, 15 och 16–22 §§ tillämpas inte i mål eller ärenden enligt konkurrenslagen, *lagen om tillämpningen av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler* eller marknadsföringslagen. I mål enligt marknadsföringslagen tillämpas inte heller 13 a §. I stället gäller vad som föreskrivs i dessa lagar.

Bestämmelserna i 14, 15 och 16–22 §§ tillämpas inte i mål eller ärenden enligt konkurrenslagen eller marknadsföringslagen. I mål enligt marknadsföringslagen tillämpas inte heller 13 a §. I stället gäller vad som föreskrivs i dessa lagar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2004.

¹ Senaste lydelse 2000:1176.